

”Men får jag välja så leker jag ju hellre”
- En kvalitativ studie om pedagogers roll i leken

Miriam Bohm, Kristina Hagman

Inriktning/specialisering: LAU395

Handledare: Ulf Blossing

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: 109

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ” Men om jag får välja så leker jag hellre” – En kvalitativ studie om pedagogers roll i barns lek

Författare: Miriam Bohm, Kristina Hagman

Termin och år: Ht 2010

Kursansvarig institution: LAU395: Sociologiska institutionen

Handledare: Ulf Blossing

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: 109

Nyckelord: lek, lek och lärande, pedagogers roll i lek, pedagogers deltagande i lek, lekkvaliteter, lekkvalitet, lekpedagogik, lek som metod, lekroller hos pedagoger.

Vi har genomfört en kvalitativ studie där vårt syfte är att lyfta fram vikten av lek i förskolan för att sporra barns kunskapande och utveckling. Vårt syfte är även att urskilja olika roller man som pedagog kan använda sig utav i sitt deltagande i barns lek för att sporra barns kunskapande och utveckling. Genom att intervjua pedagoger och observera den fria leken på fyra olika förskolor i Göteborg, har vi tagit fram tre kategorier som representerar pedagogernas deltagande i lek och tio olika roller som pedagoger kan ha i leken. Resultatet av vår studie skulle kunna användas av pedagoger för att kartlägga vilken roll de tar i barnens lek och vilken roll de skulle kunna sträva mot. Det skulle också kunna användas som underlag för reflektion och diskussion i lärarlaget kring lek och lärande.

Innehållsförteckning

1.	<u>Inledning och bakgrund</u>	sid 5 - 6
2.	<u>Syfte och problemformulering</u>	sid 6 - 7
2.1	Frågeställningar.....	sid 6 - 7
3.	<u>Teoretisk anknytning och tidigare forskning</u>	sid 7 - 14
3.1	Social, kognitiv och emotionell lek.....	sid 7
3.2	Olika former av lek.....	sid 8 - 9
3.3	Lek och lärande.....	sid 9 - 11
3.4	Pedagogers deltagande i leken.....	sid 11 - 14
3.5	Sammanfattning av teori.....	sid 14
4.	<u>Metod</u>	sid 15 - 19
4.1	Design.....	sid 15
4.2	Instrument.....	sid 15 - 16
4.2.1	Samtalsintervjuer.....	sid 15
4.2.2	Observationer.....	sid 15 - 16
4.3	Urval.....	sid 16
4.3.1	Undersökningsgrupp.....	sid 16
4.4	Genomförande.....	sid 17
4.5	Analys.....	sid 17
4.6	Validitet och reliabilitet.....	sid 18 - 19
4.7	Etiska överväganden.....	sid 19

5.	<u>Resultatredovisning</u>	sid 20 -
31		
5.1	<i>Sammanfattning av intervjuer och observationer</i>	sid 20 -
21		
5.2	<i>Resultatanalys</i>	sid 21 -
31		
5.2.1	<i>Pedagogers deltagande</i>	sid 21 -
22		
5.2.2	<i>Pedagogers roll i barns lek</i>	sid 22 . 31
5.3	<i>Betydelse för läraryrket</i>	sid 31
6.	<u>Slutdiskussion</u>	sid 31 -
37		
6.1	<i>Vad är vikten av lek</i>	sid 31 -
32		
6.2	<i>Roller pedagoger kan ta i barns lek</i>	sid 32 -
33		
6.3	<i>Hur kan man använda sig av leken för att sporra barns utveckling och kunskapande?</i>	sid 33 - 35
6.4	<i>Rollerna som diskussionsunderlag</i>	sid 35 -
36		
6.5	<i>Kritisk granskning</i>	sid 36
6.6	<i>Slutreflektion och erfarenheter för framtiden</i>	sid 36
6.7	<i>Fortsatt forskning</i>	sid 37
7.	<u>Referenslista</u>	
8.	<u>Bilagor</u>	

8.1 Bilaga 1 Intervjufrågor

8.2 Bilaga 2 Observationsschema

1. Inledning och bakgrund

”Men sen måste man ju göra de där andra praktiska sakerna. Men får jag välja så leker jag ju hellre” (cit. intervju, Bea)

Citatet är hämtat från en av de pedagoger som vi intervjuat i denna studie. Citatet representerar en viss delaktighet i barns lek och är förknippat med några av de roller som pedagoger kan ta i leken. Vi kommer i denna uppsats redogöra för ett antal roller och olika typer av deltagande som pedagoger kan ta i barns lek.

I läroplanen Lpfö98, står det att ”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan” (Lpfö98). Det är alltså pedagogers uppgift att medvetet främja barns lek för att genom denna sporra barns utveckling och kunskapande. Även FN:s barnkonvention skriver i artikel 31:1 att ”konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation (...)” (Rädda barnen, 1998:58). Med andra ord är det inte bara pedagogers uppgift att se till att barn får leka utan även en mänsklig rättighet att få tid att leka. I läroplanen står även att ”Barnen skall få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter” (Lpfö98). Med andra ord är det alltså viktigt att barnen får inspiration och vägledning av pedagogerna och att de på sitt eget sätt får komma till nya insikter och utvecklas. Att leka kan vara ett sätt för barnen att genom egen aktivitet utveckla sina kompetenser och också en aktivitet där barnet får chans att uttrycka sig på det sätt som han eller hon kan och vill uttrycka sig på. Dessutom får barnen i leken chans att demokratiskt påverka och få inflytelse i verksamheten på förskolan, vilket är ytterligare ett mål i Lpfö98.

Knutsdotter skriver i sin bok *De små mästarna*, att barnen möts i leken och att de med hjälp av varandra har möjligheten att experimentera med sin verklighet, pröva roller samt leva sig in i upplevelser och känslor. De kan få utlopp för sin kreativitet, utveckla sin motorik, rumsuppfattning, språk och sina sociala relationer (Knutsdotter, 2002). Om man som pedagog kan se dessa egenskaper i leken och förstår vilken vikt leken har för barns meningsskapande och sociala relationer, tror vi att förskolan kan bli en trygg, lustfylld plats som sporrar barnen i deras kunskapande och utveckling. Även Lillemyr som forskat kring barns kunskapande, tar i boken *Lek- upplevelse-lärande i förskola och skola* upp varför lek är viktig för den pedagogiska verksamheten. Han menar på att det finns tre huvudanledningar till detta. Dels för att pedagoger genom leken får tillfälle att observera barnen samt det unika aktivitetsfält som leken utgör för dem. Genom att observera lek ser man att leken har ett egenvärde för barnen och att den är en viktig del i barnkulturen. En annan anledning är att man som pedagog kan se att barn gör upptäckter och får erfarenheter i leken. Barnen utforskar, prövar, löser problem och använder fantasin på ett sådant sätt att de lär känna sig själva och utvecklar

självförtroende. Utöver detta får barnen också erfarenheter av att klara av utmaningar och utvecklar färdigheter i att kommunicera och förhålla sig till andra. En tredje anledning till varför leken är så viktig i den pedagogiska verksamheten, menar Lillemyr är för att barn socialiseras genom leken. Samtidigt som leken utgör en social arena förbereds också barnen för vidare social utveckling och relationer (Lillemyr, 2002:41). Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan har även de forskat mycket kring barns kunskapande och skriver bland annat att man som pedagog och lärare måste kunna se vad varje barn är intresserat av och förhålla sig positivt och stimulera detta. Sådan lyhördhet är betydelsefull eftersom det är viktigt för barns självförtroende att de känner sig kompetenta, får fler sätt att uttrycka sig på och får känna sig uppskattade inom något område. (Pramling Samuelsson, Sheridan, 2006:13).

Vi har i den litteratur och i de styrdokument som finns för förskolan, förstått att leken är central i barns utveckling och kunskapande. Tidigare forskning hävdar att pedagoger kan tänkas sporra barnen, genom att på olika sätt delta eller använda sig av barnens lek. Att pedagoger kan hjälpa barnen i deras kunskapande och utveckling finns även angivet som mål som pedagoger bör sträva efter enligt styrdokumentet. Vi har utifrån litteraturen förstått att det förhållningssätt man som pedagog har till lek och lärande har inflytande på det sätt man deltar i barnens lek. I dagens samhälle kan vi se en tendens till att förskolan och skolan alltmer flyter samman. Ämnesinläring sjunker ner i åldrarna och förskolebarnen förbereds inför skolgången. Konsekvensen av detta kan bli att den fria leken får mindre plats till följd av planerad verksamhet. Med bakgrund av hur mycket leken bidrar med för barns kunskapande och utveckling, såväl på det sociala, som på det kognitiva och kreativa planet, anser vi att det är viktigt att betona vikten av leken i den pedagogiska verksamheten. Både i förskola och i skolan.

Självva anser vi att leken är viktig för barnen och vill som blivande pedagoger arbeta mycket med leken för att ta tillvara på dessa kvalitativa egenskaper som leken medför. Under vår praktik har vi erfart att många pedagoger inte använder sig av leken eller inte deltar i leken så ofta. Istället har pedagogerna hållit sig utanför barnens lek och lämnat dem själva för att inte störa dem. Pedagogerna på våra praktikplatser har förhållit sig positiva till att barn leker och vill gärna att de gör detta då de kan se alla kvalitativa egenskaper som leken medför. Däremot har de kanske inte insett att de själva faktiskt kan hjälpa barnen att utveckla sin lek och att de i större utsträckning skulle kunna använda sig av leken i den pedagogiska verksamheten. Vi anser att det är viktigt att inte se på lek och lärande som två separata fenomen utan som någonting som kan utveckla varandra. Med detta som bakgrund ville vi undersöka de inställningar och tankar kring barnens lek som finns bland pedagoger idag. Vi ville även se vilken typ av delaktighet och vilka roller pedagogerna har i leken.

2. *Syfte och problemformulering*

Vårt syfte är att lyfta fram vikten av lek i förskolan för att sporra barns kunskapande och utveckling. Vårt syfte är även att urskilja olika roller man som pedagog kan använda sig utav i sitt deltagande i barns lek för att sporra barns kunskapande och utveckling. Med ordet kunskapande menar vi de lärdomar och erfarenheter av olika slag, såväl kognitiva som emotionella eller sociala, som barn får ut av leken.

2.1 Frågeställningar

Genom att besvara följande frågeställningar kan vi få en klarare bild om hur pedagoger kan använda sig av leken för att stärka barns utveckling och kunskapande.

Vad är vikten av lek?

Hur kan pedagoger delta i barns lek?

Vilka roller kan pedagoger ta i leken?

På vilket sätt kan pedagoger stötta och utveckla barns lek?

3. Teoretisk anknytning och tidigare forskning

Vi har sökt teori om hur lek definieras samt på vilket sätt leken kan tillföra barnet i form av utveckling och kunskapande. Vi har också sökt teori om hur pedagoger kan delta i leken för att sporra de positiva kvaliteter som vi tror leken har för barns utveckling och kunskapande.

3.1 Social, kognitiv och emotionell lek

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson har forskat kring lek och lärande. Enligt dem har forskare svårt att enas om en definition av lek. De hänvisar till Lindqvist som skriver att leken hör ihop med äventyret och sagan, men de menar att leken också hör ihop med barnets sätt att förhålla sig till sin omvärld och skapa mening i denna på ett lustfyllt sätt. De menar att omvärlden kan vara minst lika spännande som sagan. De skriver bland annat att leken är emotionell, social och kognitiv samtidigt. Det gäller att få vara med i leken, någonting som kräver både social och emotionell känslighet och de menar att utan en kreativ, skapande, fantasifull miljö blir det inte mycket lek eftersom hela barnet involveras i lekens objekt (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2003).

När barn leker, leker de alltid något, det vill säga, det finns ett lekobjekt i barns medvetande oavsett om det är reflekterat kring eller inte. Leken utmärks av variation genom att alla barn bidrar till den utifrån sitt eget sätt att uppleva det de leker. När alla som är involverade i leken bidrar till lektemat så utvecklas leken till ett samspel mellan alla som deltar. Det finns också en kontinuerlig kommunikation där barns olika reaktioner eller bidrag gör så att leken stannar upp och förändras. För att leken ska kunna förändras och utvecklas krävs det att det finns någon form av delat tankeobjekt, en föreställning om vad de ska göra även om varje barn utgår från sin egen erfarenhetsvärld och tolkar utifrån denna. För att en lek ska starta och fortgå så krävs det att alla barn som deltar agerar och tar sin roll i relation till varandra (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2003).

Leken är lustfylld men inte utan inslag av makt, den har drag av en process i motsats till ett agerande mot en produkt, även om barn i leken också löser olika problem- någonting som kan betraktas som en målmedveten dimension. Leken är kommunikativ och symbolisk, även om ett barn leker ensamt, finns det alltid något eller någon att kommunicera med i leken. Lekens

stoff hämtas i barns livsvärld, samtidigt som leken tar barnen bortifrån här och nu. Det viktiga med leken är att barnet sätter målet, barnet har en intention med vad han eller hon gör. Leken är samtidigt kroppslig och direkt levd, där tankar, fantasi, språk och kroppsliga uttryck är invävda i varandra (Johansson, Pramling Samuelsson, 2007).

Johansson, Pramling Samuelsson hänvisar även till Glover (1999) som menar att lek inledningsvis i livet handlar om att upptäcka den fysiska världen, för att sedan övergå till rollek. Barn gör sin värld meningsfull genom att i leken skapa och gestalta sina erfarenheter med hjälp av olika material, men också genom sin egen kropp och sitt språk (Johansson, Pramling Samuelsson, 2007). Lek och kamrater tillåter barnen att öva och utveckla det de redan vet, öva självkontroll, ta turer, samverka, arbeta i grupp och kunna vara med andra. Genom engagemanget i leken, får barn många möjligheter att göra saker själva, att gå på gång få prova på och känna att de klarar av någonting. På så sätt får barnen en känsla av egen makt och möjlighet vilket leder till att barnens emotionella utveckling också påverkas i leken. De påpekar att den kognitiva utvecklingen påverkas då symboliskt tänkande är centralt i lek och att det i lek finns många möjligheter att symbolisera och använda material på sätt som är intressant och meningsfullt för barn, något som också är viktigt i lärandet. Författarna menar att i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation och lek och lärande i samklang kan man se hur barn lär sig att diskutera, argumentera och utforska varandras tankesätt och idéer. Genom att barn lär sig att fråga, testa kvaliteten i sina egna argument, och ta den andres perspektiv, menar författarna att barns tankar blir synliga för dem själva och de kan arbeta med sin egen förståelse. Detta, skriver författarna, sker i stor utsträckning i barnens spontana lek. De hänvisar till Frones (1994, 1997) som menar att i barns värld, och då främst i leken sker ständiga förhandlingar och omförhandlingar. Barns samspel är komplext, eftersom barn samverkar på jämbördiga villkor samtidigt som sammanhangen ofta förändras och deltagare byts ut, finns det inte något absolut rätt eller fel i barns lekvärldar. Lekens regler måste hela tiden definieras och omdefinieras vilket gör den till en utmärkt arena till att utveckla barns kommunikativa kompetens. Pramling och Asplund hänvisar till Hangaard Rasmussen (2002) som menar att leken knappast är en följd av att barnen först tänker, fantiserar och sedan leker, utan att detta sker samtidigt. Under leken gestaltas tankar, fantasi, språk och kroppsliga uttryck där alla nivåer är likvärdiga och ständigt närvarande. Allt runtomkring barnet, dess kropp, lekens roller eller innehåll, rummet och alla rörelser, allting har smält samman i leken i ett meningsfullt agerande (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2003). Lillemyr beskriver leken i sin bok. Han skriver att leken är en allsidig aktivitet som är viktig för alla barn. Leken motiverar och engagerar barn fullständigt på ett inifrån styrt sätt och har därför en central betydelse för både lärande och socialisation (Lillemyr, 2002).

3.2 Olika former av lek

Att definiera lek är mycket svårt menar Johansson och Pramling Samuelsson. De har dock tagit fast på vissa karaktäristiska drag för leken. Några utav de begreppen som beskriver lek är "som om" då barnen flyttas utanför sin verklighet, lekens oförutsägbarhet, dess symboliska, kommunikativa och sociala aspekter, leken som process, leken som barns upplevelse av lust och mening liksom lekens kroppslighet och integration med barnens livsvärld. Leken karaktäriseras av fantasi och spänning, hängivenhet och engagemang. I lekens "som om" uppslukas barn av tid och rum, ingenting annat är då viktigt (Johansson, Pramling Samuelsson, 2007).

Även Lillemyr tar upp några karaktäristiska drag som betecknar leken där han tar upp ”som om” att barnen befinner sig utanför den verkliga världen, han skriver att lek är någonting lustbetonat för barn, i leken skapas det en viss ordning med regler och system, den rymmer spänning och är ett uttryck för en inre drift. (Lillemyr, 2002)

Lillemyr menar att försök att karaktärisera lek har gjorts vid ett flertal tillfällen av många olika forskare och att det man fick fram är att leken inte har några allmängiltiga drag. Han menar att leken utmärks av att den undflyr våra försök att karaktärisera den. Lillemyr tar upp olika former av lek som man talar om i samband med hur leken utvecklas i takt med barnens ålder. De formerna är vanligtvis:

Sensomotorisk lek eller funktionslek, där en handling eller funktion upprepas för att barnet tycker om själva funktionen.

Rollek där barnet antar en eller flera roller, oftast är det roller utförda av flera barn i samspel.

Regellek där är regler det mest centrala, oftast är det fler barn i samspel även i dessa lekar.

Rörelselek och våldsamt lek där rörelserna är centrala.

Konstruktionslek en sådan lek utvecklas genom att barnen experimenterar med klossar, föremål och så vidare.

Lillemyr sammanfattar olika sätt att försöka förklara och precisera vad lek är. Han menar att de försök som finns att göra detta ofta har några punkter där de alla är överens. Några av dem är att lek är ett typiskt sätt att vara för barn, lek är en aktivitet som engagerar barnen och har en motiverande verkan. Leken fyller många funktioner för barnet, genom lek lär sig barnen mycket om sig själva och ger en inre tillfredsställelse. Lek stimulerar lärande och utveckling rent allmänt, samtidigt som det ger information om barnet. Men, menar Lillemyr, framförallt är leken rolig för barnen, oftast tycks det som att barnen har roligast i olika former av fri lek där de själva bestämmer innehållet, processen samt sammanhanget kring leken (Lillemyr, 2002).

3.3 Lek och lärande

Pramling Samuelsson och Sheridan skriver i sin bok att barn lär sig nya saker varje dag. Genom lek, språk och lärande skaffar de kunskaper som är avgörande för livet. En människa lär aldrig så mycket på motsvarande tid någon annan gång i livet som man gör som barn. Barn föds med förmågan att uppfatta, kommunicera och erfara sin omvärld och utifrån sina erfarenheter anpassa sig till världen. Hur ett barn kommer att hantera en ny situation och angripa nya problem, människor eller ting grundar sig på barnets tidigare erfarenheter. Barnet lär och erövrar med alla sina sinnen, hela tiden, i ett oavbrutet samspel med miljön och med andra människor. Vad barn lär är beroende av vilka förutsättningar de har och även vilka erfarenheter de har möjlighet att göra (Pramling Samuelsson och Sheridan, 2006).

Lillemyr skriver att leken kan användas som metod för lärande. Då barn ofta lär sig genom att experimentera och undersöka, genom upplevelser och skapande aktiviteter, menar han att

leken är en viktig och ofta lämplig arena för att undersöka och experimentera. Eftersom leken har ett så högt egenvärde för barn, så bidrar den till att ge utveckling av kunskap ett innehåll. Lillemyr betonar att det finns två aspekter på lek som är viktiga att lyfta fram. Det är leken som egenvärde och lärande genom lek. För barn i övergången mellan skola och förskola är leken en grundläggande livs - och inlärningsform genom vilken de kan uttrycka sig. I leken utnyttjar barn sina potentialer, de är inte rädda för att bli bedömda efter hur de uppför sig, de övar upp sin självständighet och sin förmåga att ta ansvar vilket, enligt Lillemyr är en viktig målsättning för skola och förskola (Lillemyr, 2002).

Lillemyr hänvisar i sin bok till Åse Gruda Skard som presenterade lek som problemlösning bland barn i förhållande till fyra olika slags problem:

1. Problem som har med tyngdlag och materialets egenskaper att göra, alltså egenskaper hos föremål eller objekt som barnen leker med.
2. Problem som rör relationer till andra människor, när barn interagerar med varandra eller med vuxna.
3. Problem som har med språket att göra. Barn kan experimentera med ljud, ord och satser. Ibland är det spännande att leka med orden, att låta ett ord betyda något annat än vad det gör i vanliga fall för att det har en roligare klang eller rytm. Barn kan också berätta vad de gör samtidigt som de gör det.
4. Problem som kan uppstå när barn stöter på motgångar eller upplever något de inte helt begriper. Det kan vara alltifrån bråk mellan familjemedlemmar till att de upplever en dålig eller jobbig stämning som de kan känna behov av att bearbeta i leken.

I det sistnämnda problemet kan man se att leken fyller en livsfunktion för barnen, menar Lillemyr. Han menar att man måste anta att med hjälp av leken får barn en ökad klarhet i sociala och emotionella problem så att de kan handskas bättre med dem senare i livet (Gruda Skard, 1972, Lillemyr, 2002).

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson skriver att leken av tradition karaktäriseras av att den är lustfylld, fri, spontan, symbolisk, engagerande, social och att processen dominerar över produkten. De menar att alla de begreppen borde utgöra dimensioner i det man kallar för ett "lustfyllt lärande". Det som kan diskuteras, menar författarna är att processen ska dominera över produkten. De menar att av tradition så har det inte sett ut så i lärandet även om det är ett livslångt lärande där alla erfarenheter bildar en del i nästa erfarenhet som speglas i de olika läroplaner som finns. De tar upp att man som lärare skulle kunna ta nytta av hur barns lek utvecklas och byggs upp i sitt sätt att undervisa. Barns lek börjar oftast med att de förhandlar om vad de ska leka, när de är överens om det kan dynamiken i leken göra att den utvecklas på olika sätt. Men någonstans har den ett slut, ett definitivt eller tillfälligt. Författarna menar att lärandet skulle kunna ske på samma sätt. Först en uppstart där barnens uppmärksamhet riktas mot något, stor frihet och sedan en avslutning, tillfällig eller definitiv (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2005).

Barn lär sig på oändligt många sätt, både i och utanför skolan. Redan när de börjar förskolan vid ett års ålder har de utvecklat olika sätt att förhålla sig till sin omvärld på. Detta ligger till grund för nya erfarenheter barnen ska göra. Som pedagog ska man förhålla sig till det när man planerar sin verksamhet. Barn lär i interaktion och kommunikation med andra, barns sätt att

uppfatta, erfara och ge uttryck för något förändras när de lär. Det betyder att man som lärare måste försöka ta barns perspektiv som innebär att försöka förstå vad barnen säger och gör utifrån deras synsätt. På så sätt kan man se vad barnen har lärt sig. Det barn upplever och de erfarenheter barnen gör i förskolan sätter spår i deras medvetande och ageranden. Men på vilket sätt det gör det, kan man bara se i deras erfarenheter, det vill säga, den innebörd de ger uttryck för i ord och handling. Författaren menar att utifrån det perspektiv boken är skriven ifrån, handlar lärande både om medvetande och handling. Båda dessa aspekter måste uppmärksammas och är hos barnet sammanflätade (Pramling Samuelsson, Asplund Carlssons 2005).

Den syn på lärande som ligger till grund för de svenska läroplanerna kan kallas för relationell eller meningsskapande. Av tradition har man sett på barns lärande utifrån idén om ett generellt barn som utvecklas och lär på liknande sätt, oavsett tidigare erfarenheter och upplevelser. I kontrast till detta synsätt har en rad forskare framhållit att kunskap är en relation mellan människan och hans eller hennes värld. Barnets sätt att agera måste förstås mot den värld det lever i. Detta innefattar både barnets upplevelsevärld och den värld barnet riktar sig emot. Kunskap och lärande har sin grund i erfarenheter och den sociala och kulturella praktik som barnen ingår i. I det relationella sättet att se på lärande, har barns tidigare erfarenheter, liksom hur barn erfar den aktuella lärandesituationen och det samspel som äger rum, betydelse för lärandet. Det centrala är kommunikationen mellan barn och lärare samt barnen emellan. Det medför att lärandet blir en kollektiv och social verksamhet, snarare än en individuell. Lust och engagemang framhålls som viktiga komponenter i barns lärande, man antar att barn lär sig bäst när de fångas av något som upptar deras engagemang och då världen runtomkring dem upphör (Johansson, Pramling Samuelsson, 2007).

3.4 Pedagogers deltagande i leken

Birgitta Knutsdotter Olofsson har forskat kring lek och kunskapande och hon skriver bland annat att barn blir självständigare av att leka. Barn som leker mycket och länge är också nöjdare över lag, känner en trygghet, tar lättare kontakt med varandra och bråkar mindre (Knutsdotter, 2002). Ole Fredrik Lillemyr som även han forskat kring lek och lärande, påpekar att barnen får en inre motivation av att leka och att det är lustfyllt för barnen (Lillemyr, 2002). Ytterligare en forskare inom lekområdet, Christina Tornberg, skriver att barn lär sig av sin nyfikenhet och genom sin livslust (Tornberg, 1993). Barn lär sig samarbeta när de leker och de får en bättre förståelse för andra och kan lättare leva sig in i andras tankesätt och känslor. För blyga barn är det extra bra att leka. Knutsdotter skriver att blyga barn blir tryggare av att leka (Knutsdotter, 2002). Att barnen ska känna en trygghet på förskolan, öva på sitt sociala samspel, lära sig uttrycka sig samt att få förståelse för andra och för känslor, är några av de mål som ingår i läroplanen och som pedagogerna har i uppdrag att se till att barnen får ta del av (Lpfö98). Med detta som bakgrund är det intressant att se hur pedagoger kan hjälpa barn i sitt lekande för att sporra dessa positiva kunskapanden som barn kan få genom att leka ihop. Hur kan pedagoger delta i leken och vad kan det medföra för kvaliteteter till leken?

Knutsdotter har forskat mycket om barns lek och hon menar att barnen blir trygga av att ha en pedagog som sitter med då de leker eller som deltar aktivt i leken med barnen. Detta menar hon medför att lekarna fortsätter längre och där av fördjupas. Hon menar att trygghet är en förutsättning för lek och att barn inte leker lika bra om de inte känner sig trygga. Knutsdotter skriver vidare att bara genom att sitta med bland barnen kan vara lekstimulans nog. En vuxen

som syns men inte stör ger lekro. En vuxen, som är intresserad av vad barnen gör och som är närvarande fysiskt och psykiskt, skapar den trygghet som utgör en av förutsättningarna för lek (Knutsdotter, 2002).

Knutsdotter har följt en förskola under ett utvecklingsprojekt där de ville utveckla vad de kallar för lekpedagogik. Projektet pågick under två år och Knutsdotter följde pedagogerna under projektets gång. Med lekpedagogik menas att pedagoger på ett medvetet sätt utvecklar barns lek och aktivt deltar i leken. Pedagogerna upplevde att det var viktigt med stödet av arbetsgruppen och att det krävs att alla i arbetsgruppen diskuterar och reflekterar kring arbets sättet kontinuerligt (Knutsdotter, 2002). Undersökningen syftade bland annat till att ta reda på hur leken förändrades då pedagogerna deltog. De fann att barnens lek blev mer fantasifull och kreativ, lekarna blev djupare och längre. Barnen sökte också information om det de lekte med och sjöng, dansade och skapade rekvisita som del av leken. Innan pedagogerna började jobba medvetet med lek hade alla aktiviteter skett utifrån personalens planering. Nu blev det istället barnen som bestämde vad som skulle göras utifrån deras initiativ. Pedagogerna upplevde att barnen hade ett större engagemang samt en större mottaglighet för de aktiviteter de tog sig an på avdelningen (Knutsdotter, 2002). Lillemyr skriver att forskning kring lek i grundskolan har visat att barnen då de får leka mer och då pedagogerna leker med barnen, har bättre kontakt med sina lärare och känner en större lust inför ämnena och inför att vistas på skolan (Lillemyr, 2002). Knutsdotter förklarar att barn har lättare för att ta till sig om de intresserar sig för det som lärs ut. Hon skriver vidare att det är viktigt att barnen själva känner att de kan ta reda på saker på egen hand samt att barnen tillsammans får uppleva saker (Knutsdotter, 2002).

Pedagogerna i Knutsdotters projekt utgick från tre principer: att ge barnen tid för leken, att inte störa leken och att ofta delta i leken. Leken kan bli störd av att pedagoger ber barnen städa, vid övergångar som till exempel mellanmål eller på grund av tillrättavisande. Då pedagogerna själva är med i leken blir leken inte störd på samma sätt (Knutsdotter, 2002). Då vet pedagogerna vad barnen leker och kan se det sociala samspelet och kunskapandet som barnen tar del av i leken. Det gör det också lättare för pedagogerna att vara lyhörda och se barnen. Knutsdotter skriver att personalen sa att de lättare får syn på barnens sociala samspel då de själva var med i leken. Då barnen är inne i leken och den tar upp hela deras intresse blir det inte tid att bråka med varandra. Hon skriver också att en av pedagogerna menade på att ju mer frihet de gav barnen, desto mindre kaos blev det. Ju mer barnen kände att det var tillåtet att göra saker, desto tryggare blev de (Knutsdotter, 2002). Tornberg skriver att det är viktigt att ge barnen tid att reflektera och leka färdigt (Tornberg, 1993). Att inte ge tid till reflektion eller att få tid att leka färdigt, kan tänkas både stressa, störa och hämma lekens utvecklande kvaliteter.

Knutsdotter skriver att det kan vara svårt att som vuxen lära sig leka med barnen. Ibland kanske det inte känns roligt att leka, medan det en annan gång kan fånga en. Det tar tid att lära sig leka mer fantasikrävande lekar jämfört med mer konkreta lekar som doktor eller affär. Hon förklarar att pedagogerna lärde sig leka. Detta menar hon är något både barn och vuxna lär sig och något som man kan lära varandra (Knutsdotter, 2002). Att leka kan med andra ord tänkas höras ihop med det kunskapande som vi lär genom vårt sociala samspel och som Lev S. Vygotskij skulle kalla för ett sociokulturellt kunskapande. Vygotskij är en av företrädarna för det sociokulturella perspektiv som särskilt präglar den pedagogiska utbildningen vid Göteborgs Universitet. Han har myntat uttrycket den närmaste utvecklingszonen. Med detta menar han att det som barnen inte kan idag kan de med hjälp av sina kompisar klara av imorgon. Detta gäller givetvis vuxna också om man ser till lärande som livslångt och alltså en

del av livet. Vygotskij menar också att vuxna har en större erfarenhetsbank och således mer stoff att tillgå i lek eller när han eller hon fantiserar, jämfört med barnet som inte har lika mycket erfarenheter och alltså har ett mer begränsat förråd att laborera med i leken. Han baserar detta på att barn leker, sätter samman och vrider på det som de vet om eller har erfarenhet av från verkligheten (Vygotskij, 2006). Tornberg beskriver att det är viktigt att tillföra leken nytt innehåll. Hon menar att det är en viktig uppgift för pedagoger att skapa tillfällen till nya erfarenheter genom att få uppleva saker. Ett exempel på när barn får uppleva nya erfarenheter är vid studiebesök eller utflykter (Tornberg, 1993).

Knutsdotter observerade under projektets gång, att hon då hon lekt och fantiserar får lättare att själv hitta på berättelser och sagor. Verkar barnen uttråkade lägger hon in en händelse eller något spännande i sagan som fångar upp intresset igen (Knutsdotter, 2002). Att fantisera kan således vara något man kan öva på och som kan användas på fler arenor än i leken. Det är lättare att bli kreativ när man har fantasi och vågar testa andra sätt. Även problemlösning kan bli lättare då man har god fantasi förmåga. Det går att hitta fler sätt och möjligheter och man kan se en större bild om man tar hjälp av sin fantasi. God fantasi och inlevelseförmåga öppnar med andra ord många dörrar, både kognitivt och socialt. Som pedagog kan man alltså öva upp sin fantasi och lekförmåga. Knutsdotter skriver att pedagogerna i projektet beskrev att barnen tidigare lekte många egna lekar jämsides varandra. Då pedagogerna var med och lekte och visade hur de kunde samarbeta och leka ihop, utvecklades leken. Lekarna blev längre, de lekte ihop och lekte med mer fantasi än innan (Knutsdotter, 2002).

Då pedagoger arbetar på ett medvetet sätt med leken, måste de hela tiden lyssna till vad barnen håller på med och intresserar sig för. Thornberg menar att när pedagogen läser av barnet kan han eller hon inspirera barnen genom att uppmuntra, berätta eller på något sätt engagera barnet i det barnet intresserar sig för i stunden (Tornberg, 1993). Att tillföra leken med material eller annat som kan fånga deras entusiasm till lek är också ett sätt att arbeta för att aktivt utveckla barnens lek (Knutsdotter, 2002). Genom att jobba på det sättet utvecklar eller tillför pedagogerna leken genom att ge barnen material eller inspiration att fantisera och leka kring. Detta var något pedagogerna i Knutsdotters lekprojekt gjorde. Det som de vuxna arrangerade var ofta medel för att stimulera barnen till aktiviteter eller utforskande. De köpte till exempel saker på loppis som fångade deras intresse och fick dem att komma på lekar dit sakerna kunde användas. Ibland hade personalen tagit bort möblerna ur lekvrån och då var det upp till barnen att möblera, en annan gång kanske dockvrån var uppdukad med koppar och bestick vid bordet; små möbleringar som sporrade till lek (Knutsdotter, 2002). Med andra ord jobbade pedagogerna aktivt med att försöka fånga barnens intresse och fantasi och med att tillföra och utveckla leken. Ett annat sätt att inspirera barnen på som pedagog, är genom att ibland komma med idéer eller fantasier som kan fånga barnens entusiasm och sätta igång lek. Vissa ord menar Knutsdotter, är förlösande och skapar lek. En enkel fråga, ord eller påstående kan vara förlösande och inspirera barnen (Knutsdotter, 2002). Hon menar också på att en vuxen kan få barnens olika intressen att samordnas. En pedagog kan i leken försöka få med andra barn även om de har olika intressen, på det viset kan fler barn lära sig leka ihop och med olika barn inte bara de barn som de vanligtvis leker med (Knutsdotter, 2002). Pedagoger kan alltså utveckla leken eller hålla intresset för leken levande, genom att antingen säga några fantasifulla ord, komma på fiffiga lösningar eller tillföra något material som kan inspirera eller fånga barnens uppmärksamhet. Likaså är det viktigt att uppmuntra barnen och att vara ärlig i sin interaktion med barnen. Är du inte ärlig som pedagog ser barnen igenom det och det skulle till och med kunna hämma dem i sin utveckling och i sitt kunskapande (Thornberg, 1993).

Knutsdotter tar upp begreppet lekklotter. Med lekklotter menar hon de lekar som ofta ger ett rörigt intryck. Förslag på lekar far runt men inget fullföljs. Barnen kan under lekklotter till exempel springa omkring och låsas vara Turtles eller hundar, men det är ingen utarbetad lek och leken saknar händelsekedja. Ett annat exempel på lekklotter kan vara när barn tar upp en leksak och kanske flyger med den i luften för att i nästa ögonblick se sig om efter något nytt att leka med. Hon menar att det är det kreativa, fantasifulla som sätter igång barnens lekimpulser och att det är något bra. Däremot kan det vara bra att som pedagog uppmuntra och hjälpa barnen att utveckla lekklottret, på samma sätt som en pedagog uppmuntrar barn att utveckla sitt bildklotter (Knutsdotter, 2002). Vidare skriver hon att det som vuxna skulle kunna uppfatta som kaos eller barn som springer runt och skriker eller är okoncentrerade, inte nödvändigtvis behöver betyda att barnen är okoncentrerade eller oroliga. Knutsdotter citerar Matti Bergström (1990), som menar på att "koncentrationen kommer ur lust" (Knutsdotter, 2002:115). Med detta menar hon att barn blir uppmärksamma på annat då de är uttråkade. Det finns inget som sprider sådant intresse som ett bus när stämningen behöver livas upp i exempelvis samlingen eller då barnen ska samlas och sitta stilla. Pedagogerna i Knutsdotters lekprojekt beskriver att det blev mycket lugnare och roligare när barnen fick bestämma vad de ville leka och göra och då de fick stöd av pedagogerna (Knutsdotter, 2002).

Det är viktigt att i läraryrket diskutera lek och det förhållningssätt man som pedagoger har till kunskapande och barn, samt vad man har för människosyn menar Tornberg. Det är viktigt att man själv får reflektera och sätta ord på hur man förhåller sig till barn och att få reda på hur sina kollegor förhåller sig. Detta för att kunna utveckla arbetet med leken på förskolan och för att sträva mot samma mål och få stöd av varandra. Tornberg förklarar att den roll som den vuxna intar i samband med barns lek har att göra med den inställning som den vuxna har till lek (Thornberg, 1993). Med andra ord är det relevant att diskutera förhållningssätten till lek i läraryrket, för att som pedagog kunna ta en roll i leken som är utvecklande för barnen. Knutsdotter skriver att det viktigaste för att leken skall frodas i en barngrupp är de vuxnas inställning till barn och lek. Det innebär ett förhållningssätt, där barnen är i fokus, pedagogen är lyhörd inför barnens behov och intressen samt tillåter och stimulerar till lek. Hon utvecklar det med att skriva att det innebär att delta i det barnen gör, uppmärksamma barnen och pedagoger om lekkoder och lekregler samt att skapa en atmosfär av trygghet och glädje (Knutsdotter, 2002). Knutsdotter tar upp hinder från pedagogers sida som kan stjälpa lekutvecklingen. Det kan vara föreställningar som att det är viktigare med de planerade aktiviteter pedagogerna arrangerat för barnen, eller föreställningen att alla barn kan leka. Barn lär sig leka, precis som vuxna och är något pedagoger kan hjälpa barnen att utveckla, precis som pedagoger lär barn läsa eller utveckla sitt bildskapande. Dessutom ser inte pedagogen vad de barn behöver som inte är med och leker med de andra barnen lika ofta (Knutsdotter, 2002). En deltagande pedagog blir genast mycket mer lyhörd för barnens behov och intressen.

3.5 Sammanfattning av teori

I litteraturen har vi kunnat se att leken är utvecklande för barn på många olika sätt. Den främjar både sociala, kognitiva och emotionella aspekter och fyller en livsfunktion för barnen. I leken utnyttjar barn sina potentialer, de är inte rädda att bli bedömda efter hur de uppför sig, de övar sin självständighet och sin förmåga att ta ansvar. I leken har barn möjlighet att utveckla och öva det de redan vet, öva självkontroll, ta turer, samverka i grupp och kunna vara med andra och leken kan också användas som metod för lärande. Forskning visar att man som pedagog kan stötta barns kunskapande och utveckling genom att på olika sätt delta i leken. Genom att som pedagog delta i leken kan man influera, stötta, sporra barnens fantasi och

samspel samt skapa förutsättningar för lek. För att lek ska kunna pågå och växa fram i verksamheten krävs det att det finns en viss trygghet bland barnen. En vuxen som är intresserad av barns lek, vad de gör och är närvarande fysiskt och psykiskt, skapar den tryggheten som är en av förutsättningarna för lek. En annan aspekt som är viktig för lekverksamheten är att pedagogerna tillsammans diskuterar och reflekterar över sitt förhållningssätt till barn, lek och lärande. Det förhållningssätt som pedagoger har till barn, lek och lärande avgör vilken roll han eller hon tar i barnens lek och påverkar också samspelet med barnen.

4. Metod

4.1 Design

Vi kommer att i följande avsnitt redovisa för hur vi har gått tillväga i val av metod och undersökningsgrupp för vår studie. Vårt syfte med undersökningen är att undersöka om och i så fall hur pedagoger använder sig av leken för att sporra barns utveckling och kunskapande. Vi ville utifrån våra observationer och intervjuer ta fram olika typer av roller och delaktighet man som pedagog kan ta i barns lek. För att kunna få fram en bild av detta och definiera kategorier utifrån svaren, har vi genomfört en kvalitativ studie.

4.2 Instrument

Vi har använt intervjuerna och observationerna som underlag för att identifiera olika roller man som pedagog kan ta i sitt samspel med barn i lek.

4.2.1 Samtalsintervjuer

I vår studie har vi använt oss av öppna semistrukturerade samtalsintervjuer som intervjuteknik. I en samtalsintervju förs ett interaktivt samtal mellan intervjuaren och intervjupersonen. Vid en samtalsintervju handlar det vanligtvis om att kartlägga människors uppfattningar på ett område för att därefter kunna kartlägga dessa uppfattningar och kunna utveckla begrepp och definiera kategorier (Esaiasson, Gilljan, Oscarsson, Wängnerud, 2005). Esaiasson med fler, skriver också att samtalsintervjuer öppnar upp för att registrera svar som är oväntade. Stukat skriver att i semistrukturerade intervjuer är intervjuaren medveten om ämnet som ska täckas in men ställer frågorna i den ordning situationen bjuder till. Utifrån ett antal huvudfrågor som ställs likadant till alla, följs svaren upp på ett individuellt sätt. Intervjuaren formulerar frågorna på det sätt hon eller han anser vara lättast att förstå för den som blir intervjuad. Man kan också som intervjuare ställa följdfrågor för att få mer uttömmande svar. Denna typ av intervjumetod kallas för semistrukturerade intervjuer och denna typ av intervju gör det möjligt att komma längre och nå djupare (Stukat, 2005).

Vi hade kunnat göra en strukturerad intervju med pedagogerna. Stukat skriver att en strukturerad intervju innebär att man använder ett bestämt intervjuschema där ordningsföljden och deras formulering är förbestämd. Frågorna är slutna och ger därför inte mycket utrymme till egna tankar eller oväntade svar (Stukat, 2005). Vi hade om vi genomfört en sådan

undersökningsmetod kanske missat de kvalitativa egenskaper som en semistrukturerad samtalsintervju möjliggör. Av denna anledning har vi valt att göra en semistrukturerad samtalsintervju istället.

4.2.2 Observationer

Vi har genomfört strukturerade direktobservationer. Vid en direktobservation kan man som undersökare finnas på plats och göra iakttagelser med egna ögon utan att behöva förlita sig på vad andra återberättar (Esaiasson et al, 2002). Eftersom vi undersöker vilken delaktighet pedagogerna har och vilken roll de tar i barns lek, ansåg vi att en direktobservation var ett bra verktyg att använda sig av. Esaiasson m.fl. skriver att det inte nödvändigtvis är så att de som är med i skeendet själva ser vad som försiggår. Vi menar att genom att observera pedagogerna kan vi få en bild av de roller som pedagoger kan tänkas ta i barns lek. Esaiasson tar upp att observationer kan vara fördelaktiga att använda sig av när man vill undersöka sådant som bl.a. handlar om socialt samspel, vilket ofta är svårt att klä i ord (Esaiasson et al, 2002). Vid en strukturerad observation har man som undersökare ett observationsschema. Det innebär också att man i förhand bestämt vad man ska titta på och vad som är av intresse för undersökningen. Det kan till exempel vara frekvensen eller arten av vissa händelser eller beteenden (Stukát, 2005). Vi har utformat ett observationschema där vi i punktform skrivit upp olika skeenden och situationer som vi velat observera för att få ut så många roller bland pedagogerna som möjligt. Situationerna är typiskt förekommande på förskolor, det kan till exempel vara medling i konflikter bland barnen eller deltagandet i barnens lek. Vi har också valt att vara fullständiga observatörer, det vill säga, som flugan på väggen, där vi inte aktivt deltar i verksamheten (Esaiasson et al, 2002).

4.3 Urval

4.3.1 Undersökningsgrupp

Vi har gjort ett strategiskt urval. Stukát skriver att ett strategiskt urval ofta förekommer i kvalitativa undersökningar där man vill få en så stor variation av uppfattningar som möjligt och inte ett antal likartade fall (Stukát, 2005). Vi har alltså medvetet försökt finna så många olika kvaliteter som möjligt hos de pedagoger vi observerat och intervjuat. Vi har genomfört observationer och intervjuer med fyra pedagoger på fyra olika förskolor runt om i Göteborg. Detta antal bestämde vi oss för då vi ansåg att det är det mest rimliga att hinna med under den begränsade tid vi har att samla in data på. Vi sökte på Göteborgs Stads hemsida (www.goteborg.se) efter förskolor som på sin hemsida skriver att de aktivt arbetar med leken i sin verksamhet. Detta valde vi för att få ut så mycket information som möjligt om hur pedagoger använder sig av leken i verksamheten och så stor variation i resultaten som möjligt. Två av de förskolor vi besökte hade speciella profileringar. Den ena var Reggio Emilia inspirerad där lärandet ska vara ett äventyr för både barn och vuxna genom att ha ett utforskande förhållningssätt - där inte pedagogen "lär ut" utan barnen "lär in" och som ger utrymme såväl till det oförutsedda som till lusten och magin. Pedagogiken, eller filosofin, innebär att man låter barnen få uppleva med alla sina sinnen och med skapande verksamhet exempelvis genom bild & form, musik, dans & rörelse, drama och diskussioner & samtal (Internetreferens). Den andra förskolans inriktning är Waldorff- pedagogik. Waldorfpedagogiken vill utveckla hela människan - tanke, känsla och vilja. Teoretiskt, konstnärligt och praktiskt arbete integreras så långt som möjligt. Kunskapsinhämtande och fostran utgör en helhet genom att stoffet väljs och presenteras så, att det i varje stadium

anknyter till barnets egen utveckling och hjälper denna framåt. I det skolförberedande stadiet är det viktigast att grundlägga kvaliteter som gör att det senare kunskapsinhämtandet och den personliga utvecklingen kan ske utan stress. Elevernas kreativa och fria tänkande är waldorfskolans främsta mål (Internetreferens).

Vi valde att ha med förskolor med andra inriktningar för att få många olika kvaliteter av pedagogernas deltagande i leken. Vi valde att genom bekvämlighetsval söka förskolor i de stadsdelar där vi själva bor, på grund av tidsbrist (Stukát, 2005). De förskolor som bekräftade att de använder sig av leken i sin verksamhet och som hade tid att ta emot oss besökte vi

4.4 Genomförande

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning om pedagogers delaktighet i barns lek. Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är inte att generalisera, förklara eller förutsäga de resultat som framkommer, utan att tolka och förstå dem. Stukát skriver att ett tillvägagångssätt i det kvalitativa synsättet är öppna intervjuer av olika slag och ostrukturerade observationer (Stukát, 2005:32). Vi valde en kvalitativ undersökning med öppna semistrukturerade samtalsintervjuer och strukturerade direktobservationer som tillvägagångssätt.

Vi har genomfört intervjuerna med varje pedagog i barngruppen enskilt för att vi på detta sätt vill se hur de förhåller sig till lek och lärande och vilken tid och plats de ger leken i verksamheten. Vi valde att genomföra intervjuerna efter det att vi gjort våra observationer. Detta valde vi för att vi inte ville att det vi observerade skulle påverkas av våra frågor. Vi inser att samtalsintervjuerna kan bli något påverkade av det som skett under observationen, det vill säga att pedagogerna kan ha det som skedde under observationen i åtanke när de besvarar frågorna under intervjun. Vi ansåg dock att det skulle vara sämre för validiteten i vår undersökning om vi gjort tvärtom och tagit intervjuerna innan observationen. Då det kanske kunnat påverka pedagogernas agerande under observationerna då pedagogerna skulle kunna känna sig pressade att agera på ett visst sätt utifrån hur de besvarat frågorna. Vi har valt att ställa några korta uppvärmningsfrågor till pedagogerna för att på så sätt försöka minska eventuell nervositet hos respondenten och för att få igång ett samtal. (Esaiasson et al, 2002) Efter dessa uppvärmningsfrågor har vi tio öppna huvudfrågor med följdfrågor. Våra intervjuer tog i snitt 20 minuter vardera att genomföra.

Vi har valt att observera barnen och pedagogerna endast inomhus. Vi ville ha en så avgränsad miljö som möjligt (Esaiasson et al, 2002). Vi valde att genomföra observationerna vid de tillfällen i verksamheten då det förekom fri lek. Vi tror att vi då kan få den mest rättvisa bilden av hur pedagogerna förhåller sig till den lek barnen startar upp eller eventuellt om pedagogerna själva håller i någon lekaktivitet. På grund av tidsbrist hann vi inte med att besöka de olika avdelningarna mer än en gång per avdelning. Vi är medvetna om att det är svårt att göra en rättvis bedömning utifrån ett så kort tidsperspektiv och tar med detta i våra beräkningar. Vi valde att vara fullständiga observatörer, då vi menar att vår ev. medverkan i barns lek kan påverka pedagogerna och deras sätt att möta barnen och leken (Esaiasson et al, 2002). Vi ville ha en så autentisk miljö som vanligt. Vi är dock medvetna om att vår närvaro också kan påverka både pedagoger och barn och att det i vissa situationer är svårt för oss att inte medverka i leken i de stunder barnen vill ha vår uppmärksamhet.

4.5 Analys

Utifrån pedagogernas svar, våra observationer, samt den litteratur vi tagit del av, har vi tagit fram tre kategorier av deltagande samt tio rollkategorier som pedagoger kan tänkas ha i samband med deltagandet i leken. Vi har efter det att vi renskrivit observationerna och intervjuerna, räknat antalet gånger rollerna förekommit på varje förskola för att kunna utläsa ifall dessa roller är befogade att kategoriseras. Vi har också sett tre olika typer av deltagande som pedagogerna gett uttryck för i intervjuerna och under observationerna.

4.6 Validitet och reliabilitet

Reliabiliteten kan översättas till hur bra mätinstrumentet mäter, skriver Stukát. Några exempel på reliabilitetsbrister som kan finnas i en undersökning kan vara exempelvis feltolkning av frågor eller svar från respondenten. Det kan också bero på yttre störningar, som dagsformen hos den man intervjuar eller att frågorna är formulerade så att respondenten inte kommer till sin fördel i svaren (Stukát, 2005). Miljön vid intervjutillfället spelar också stor roll för hur intervjupersonen svarar. Befinner man sig i en stökig miljö där personen känner sig stressad kan detta påverka svaren och ge ett utslag som den tillfrågade inte skulle hålla med om vid ett senare tillfälle. Vi har genom att vi haft en semistrukturerad samtalsintervju, skapat ett klimat som öppnar upp för utsvävningar och möjlighet att förklara frågorna närmare till respondenten om han eller hon så önskar. Detta, menar vi, bidrar till en bättre reliabilitet i vår studie. Dock blev vissa pedagoger stressade av att de var få i personalstyrkan eller satt dumt till, detta kan bidra till att sänka vår reliabilitet då detta kan ha påverkat den grad till vilken pedagogen kunde känna sig bekväm och tänka efter i sina svar. Eftersom vi inte haft en helt klar uppfattning om vilka rollkategorier och typer av deltaganden som skulle kunna tänkas finnas från början, så har vi kunnat vara mer öppna för att se fler kvaliteter än om vi redan haft roller som vi tittade efter. Detta menar vi, stärker vår reliabilitet.

Stukát skriver att reliabiliteten är en förutsättning för validiteten. Reliabiliteten kan ses som mätinstrumentets förmåga att mäta något och validiteten kan liknas vid hur väl mätinstrumentet sedan har mätt det du syftar till att undersöka, eller att forskaren mätt rätt saker (Stukát, 2005). Vi anser att vi i vår undersökning kunnat se vissa typer av roller bland pedagogerna i deltagandet under barns lek. Roller som vi skulle kunna säga är generella roller som existerar och som man även skulle kunna finna på andra förskolor. Vi anser inte att det ger en rättvis bild av hur det ser ut på just den förskolan vi undersökt eftersom vi bara besökt förskolorna vid enstaka tillfällen och endast intervjuat en av pedagogerna. Vår undersökning syftar dock till att ta ut roller och urskilja deltagande hos pedagogerna och alltså är inte syftet att undersöka hur situationen ser ut på just de förskolor som vi besökt. Av denna anledning anser vi att vår validitet är god. Vi genomförde både samtalsintervjuer och observationer för att få så många förslag på rollkategorier hos pedagogerna som möjligt. Detta menar vi stärker vår validitet, då vi både kunnat se hur pedagogerna agerar i samspelet med barnen under leken och hört hur de uttrycker att de agerar i samspelet med barnen under leken. Det är inte heller möjligt att observera syftena bakom pedagogernas agerande, detta framkom däremot under intervjuerna. Vi anser därför att observationerna och intervjuerna kompletterar varandra och täcker där den andra metoden brister.

Vi har på grund av tidsbrist, valt att göra våra intervjuer och observationer en och en. En brist i att genomföra observationerna en och en kan vara att man som undersökare tolkar olika

saker på olika sätt. Vi valde att vara relativt öppna med vad vi observerade gentemot pedagogerna när vi ringde för att boka in besök på förskolorna, då det sedan skulle vara svårt att dölja det vi vill undersöka i de intervjufrågor vi sedan skulle komma att ställa till. Esaiasson m.fl. tar upp att man i en observation måste försöka vinna tillträde till den miljö man ska vistas i under sina observationer (Esaiasson et al, 2002). Vi ansåg att det skulle vara svårt för oss att undanhålla vårt syfte för pedagogerna och att det skulle kunna påverka deras förtroende för oss och eventuellt ta ifrån oss möjligheten att få komma dit om vi inte varit ärliga mot dem. Vi ville dock inte färga pedagogernas agerande under observationerna och valde därför att inte berätta att vi observerar hur pedagogerna förhåller sig till leken och vilken plats leken får i barngruppen. Vi berättade att vi skriver om leken i förskolan och att vi vill observera olika förskolor för att få en generell bild av lekverksamheten. Vi bad även samtliga personal på avdelningen att agera precis som de brukar göra. Vi kunde efter intervjuer och observationer berätta mer om vår studie och vi erbjöd dem även en kopia på vår uppsats.

4.7 Etiska överväganden

Vi sökte information på vetenskapsrådets hemsida för att ta del av de forskningsetiska regler som rör forskning inom samhällsvetenskapliga forskningsområden. Följande går att läsa om forskning som berör människor:

”Grundläggande är att forskning bara får godkännas om den kan utföras med respekt för människovärdet och att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter alltid skall beaktas vid etikprövningen. Människors välfärd skall ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov.”

(<http://www.codex.vr.se/forskningshumsam.shtml>).

Vi anser att vi i vår studie tagit hänsyn till människovärdet och välmåendet av de respondenter vi använt oss av. Vi har inte lämnat ut några namn i undersökningen, utan har hållit pedagogerna, barnen samt förskolorna anonyma. Vi har heller inte spelat in barnen eller filmat dem, av den anledningen har vi inte behövt be föräldrarna om lov till den typen av dokumentation. Vi har heller inte uppgivit barnens namn eller personbeskrivningar i vår dokumentation av observationstillfällena. Vi har också erbjudit pedagogerna att få en kopia på vår uppsats så att de, om de uttrycker att de önskar detta, får chansen att ge synpunkter.

Esaiasson med flera, skriver att en av det finns fyra större forskningsetiska principer. En sådan är samtyckeskrevet. Detta innebär att de som medverkar i undersökningen skall ha rätt att själva bestämma om, hur, hur länge och på vilka villkor de ska delta (Esaiasson et al, 2005). Då vi berättade om vår studie var det upp till pedagogerna själva att besluta om sin medverkan i studien. Vi berättade hur lång tid vi skulle besöka dem, hur många frågor vi skulle ställa samt hur många pedagoger vi skulle prata med.

En annan princip är konfidentialitetskravet, vilket innebär att alla som deltar i studien ska ges största möjliga konfidentialitet. Detta har vi tagit hänsyn till då vi håller alla inblandade i studien anonyma. Vi har även hållit området där vi gjort våra undersökningar anonymt.

Ytterligare en forskningsetisk princip är nyttjandekravet. Detta innebär att uppgifter insamlade om enskilda personer inte får användas eller utlånas för annat bruk än vetenskapliga syften. Vi har tagit hänsyn till detta i och med att vi håller våra respondenter

anonyma, alltså kan inga uppgifter i vår studie härledas till en viss person.

Informationskravet är också en forskningsetisk princip, denna innebär att forskaren ska informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift och roll i projektet. De ska även upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta (Esaiasson et al, 2005). Vi har följt dessa föreskrifter, men den information vi gav har varit mindre detaljerad då vi ansåg att det kunnat motverka validiteten i studien. Vi sa att vi skulle observera leken och hur pedagogerna leker med barnen. Vi nämnde inte att vi ämnade ta ut roller utefter det vi observerade och från våra intervjuer med pedagogerna.

5. Resultatredovisning

Genom våra observationer och intervjuer har vi kunnat urskilja tre kategorier av delaktighet som pedagoger kan tänkas ha i samband med barns lek. Inom dessa har vi kunnat urskilja olika roller som pedagoger kan ha i sitt deltagande i leken. Nedan följer en sammanfattning av intervjuerna och observationerna samt en förklaring till de kategorier och roller som vi tagit fram.

5.1 Sammanfattning av intervjuer och observationer

I följande analys av intervjuer och observationer, har vi valt att ge intervjupersonerna samt förskolorna fingerade namn. Pedagog 1 kallar vi för Anna och förskolan där hon arbetar kallar vi för Annanasen, pedagog 2 för Bea på Blomman, pedagog 3 för Cecilia på Citronfjärilen och slutligen pedagog 4 för Doris på Daggmasken.

Något som var gemensamt för samtliga pedagoger vi besökte var att de alla menade att barn lär sig hela tiden, alltså även i leken. Däremot hade de olika sätt att förhålla sig till leken och det skulle kunna tänkas påverka den delaktighet och de roller de har i barns lek samt den syn de har på sin egen betydelse i leken.

På Annanasen uttryckte pedagogen att hon medvetet inte deltar i leken av den anledningen att hon inte vill störa barnen i sitt lekande. Det Anna sa sig tillföra leken, är lekro och en vuxen som närvarar och som kan medla mellan barnen om det uppstår bråk eller bistå dem om de behöver hjälp. Anna brukar vara i rummet och gå runt och plocka med olika saker eller sitta och virka. Samtidigt som hon gör dessa sysslor så observerar hon barnen och ser till att det är en god och trygg stämning i barngruppen. Skulle hon se att barnen inte kommer igång med någon lek så kan hon gå in och starta upp en lek, för att sedan successivt dra sig ur leken. Barnen lekte mycket i par på Annanasen och det var flera av barnen som sprang mellan rummen och som inte, vad vi kunde se, lekte djupare lekar. Vi såg att pedagogen ansträngde sig för att inte störa eller gå in i barnens lek om de inte behövde hennes hjälp på något sätt. I början av observationen pågick det både fria lekar och aktivitetslekar så som Memory, bokstavskort och annat

På Blomman uppgav Bea att hon gärna är med och leker med barnen men att man då får gå in i leken med samma spontanitet och fantasi och på samma villkor som barnen gör. Det är också viktigt tycker hon att man själv tycker att det är roligt att leka, annars märks det och tar död på stämningen. Dock menar hon på att man kanske inte alltid ska leka med barnen, utan

också låta dem leka själva och då inte störa dem. Bea menar också på att ju gladare och roligare man är som pedagog, ju mer inspirerar man barnen. Hon säger att man i leken kan få in många kunskapanden samtidigt. Bea sjunger mycket med barnen och verkar projicera mycket av sin glädje och entusiasm till dem. Genom att inspirera barnen kan hon tänkas sporra deras fantasi. I observationen såg vi att pedagogen vid ett tillfälle plockade fram gitarren, satte sig ner bland barnen och började sjunga. Bea har en mycket fin röst och sjöng och spelade med inlevelse. Några av barnen satt och tittade och lyssnade, en flicka sjöng med och gjorde rörelser till låtarna. Vi kunde i observationerna även se att det pågick mycket lek runtom i rummet. Några av barnen lekte samma lek under hela observationen och fler barn hängde på dem. Leken förändrades och förflyttades men innehållet var detsamma. Det pågick även en hel del pysselaktivitet bland barnen.

På Citronfjärilen uppgav pedagogerna att de inte har någon planerad lekverksamhet och har heller inte diskuterat leken i lärarlaget. Cecilia uppgav att barnen sprang runt mycket och har svårt att koncentrera sig. Hennes fokus har legat i att försöka få lugn och ro i barngruppen då de upplever att barnen är i behov av en trygg miljö. Cecilia beskrev att barnen kan ha svårt att leka ibland. Cecilia säger att hon ofta leker med barnen. De pysslar mycket ihop och spelar spel. Hon försöker tillföra leken genom att sitta med. Ibland kan hon ta en biroll i leken, som till exempel att hon är patient eller kund. Vi observerade att barnen lekte många kortare lekar bredvid varandra. Barnen fick ibland tillrättavisningar som gjorde att de tappade intresset eller började leka med något annat. De flesta barnen lekte med någon form av pyssel eller aktivitetslek, så som spel, pussel eller med playdo.

På Dagmasken arbetar pedagogerna medvetet med leken och planerar lekverksamheten tillsammans i lärarlaget. Doris säger att pedagogerna försöker vara lyhörda och aktiva i barnens lek. De observerar mycket och genom sina observationer tillför de leken på olika sätt. Personalen på Dagmasken bygger ofta vidare på barnens lek och intressen och försöker också ge dem tid att få leka klart, så att de får chans att utforska så mycket som möjligt i leken. De försöker också att väva in leken i den övriga verksamheten, när de äter lunch berättar de sagor och när de ska ha fruktstund försöker de väva in fruktstunden i leken. De tar in material, frågar frågor om leken, spinner vidare på barnens lekteman, försöker fånga barnens fantasi genom att inspirera och bygger upp mycket av sin verksamhet runt själva leken. Doris säger också att de försöker vara förebilder för barnen socialt. Även om pedagogen är aktiv i leken så säger hon sig ta en passivt aktiv roll då hon leker för att inte ta en för stor plats. Vi observerade att barnen lekte längre lekar, använde mycket fantasi i lekarna och att de frågade varandra om de fick vara med i leken. De respekterade varandras lek och det märktes att de var vana lekare. Barnens lekar verkade bygga på det pedagogerna presenterat för barnen och vice versa. Det märktes att pedagogerna medvetet tillfört leken i form av olika material och med sin inspiration. Doris verkade också lyhörd och hon frågade bland annat ofta vad de lekte.

5.2 Resultatanalys

Vi har refererat till och tagit ut citat ifrån de transkriberingar vi gjort av intervjuerna samt från de sammanfattningar vi skrivit utifrån observationerna.

5.2.1 Pedagogers deltagande

Vi har under våra observationer och intervjuer uppmärksammat en typ av delaktighet hos

pedagogerna som vi har valt att kalla för *enstaka in hopp*. Med enstaka in hopp menar vi att pedagogen sällan interagerar med barnen under deras lek.

En annan typ av delaktighet som vi tycker oss kunna utläsa är vad vi har valt att kalla ett *sporadiskt deltagande*. Detta har vi valt att kalla de roller där pedagogen ibland är med i leken och ibland har en mindre aktiv roll som exempelvis då pedagogen observerar. Det som är typiskt för den sporadiska pedagogen är att denna är halvt deltagande. Antingen tar pedagogen en biroll, startar upp en lek för att sedan dra sig ur då barnen kommit igång eller så observerar pedagogen för att eventuellt tillföra eller utveckla leken.

En tredje typ av deltagande som vi märkt på förskolorna är vad vi kallar för ett *aktivt skapande*. Detta deltagande avser de tillfällen då en pedagog aktivt deltar i barnens lek.

5.2.2 Pedagogers roller i barns lek

Vi har tagit fram olika roller som pedagoger kan tänkas ta i samband med barns lek. Dessa roller har vi fått fram genom att observera hur pedagogerna samspelar med barnen och genom att intervjua pedagogerna på förskolorna.

Disciplinerande roll innebär att pedagogen tillrättavisar barnen på något sätt. Anledningarna till tillrättavisandet kan variera. Det kan vara för att förhindra att barnen skadar sig själva eller varandra, att stoppa ett bråk, få ner en hög ljudnivå eller att skapa lugn och trygghet på avdelningen.

Tillrättavisande kan ske på konstruktiva och icke konstruktiva sätt. Ett exempel där vi anser att en pedagog tar en disciplinerande roll på ett icke konstruktivt sätt är när vi observerade pedagogerna på Citronfjärilen:

”Då de börjar bråka lite sinsemellan om reglerna och sen lämnar dinosaurierna för att istället hänga på en av dörrarna i rummet, kommer en av pedagogerna och säger till dem att de får leka med en sak i taget och att de får städa upp efter sig om de inte ska leka med dinosaurierna mer.” (cit. observation Citronfjärilen).

I detta citat kan vi se att pedagogen tar en disciplinerande roll då hon vill lära pojkarna att de ska städa efter sig om de lämnat leken. Hon vill dessutom få pojkarna att sluta hänga på en av dörrarna i rummet samt stoppa bråket som uppstått. Konsekvensen av detta tillrättavisande blev att pojkarna slutade leka, slutade bråka och städade undan som pedagogen bad dem. Det ledde också till att pojkarna i detta fall blev rastlösa och inte visste vad de skulle göra istället. Samma sak händer på samma förskola senare när pedagogen ber en pojke som leker att han flyger, att stilla sig. Pojken slutar att utforska höjden och leka att saker flyger och vet inte riktigt vad han ska göra istället. Ett mer konstruktivt sätt att tillrättavisa pojken skulle kanske vara att tillsammans med pojken utforska höjd och saker som flyger fast på ett lugnare sätt, kanske ihop med flera av barnen. Pedagogens ville här skapa ett lugn, men hon förbisåg potentialen för lek och utforskande vilket vi anser hade varit ett mer konstruktivt tillrättavisande.

Ett annat exempel på när en av pedagogerna tar en disciplinerande roll, är då pedagogen på Annanasen där Anna vill förhindra att barnen skadar varandra. Nedan följer ett citat ur vår observation.

”I soffan befinner sig tre killar i femårsåldern. De hoppar i soffan och leker någon form av sparklek. En av killarna i soffan, viftar i luften. Pedagoger står borta vid de små borden och har börjat städa. Samtidigt uppmärksammar hon killarna genom att säga åt en utav dem att sluta sparka i luften eftersom han riskerar att slå till något av de andra barnen.” (cit. observation Annanassen).

Pojken slutade sparka i luften och fortsatte leka med de andra barnen. Pedagoger ser dock att pojken viftat och sparkat som en del i leken och frågar således pojken varför han viftar. Pojken förklarar då att det är ett trollspö och att han kastar trollformler. Detta ser vi som ett mer konstruktivt sätt att ta en disciplinerande roll på. Pedagoger tar reda på vad barnet uttrycker och visar att hon intresserar sig för det barnen leker.

Ytterligare ett exempel på en disciplinerande roll finner vi i citatet nedan, då Bea berättar om hur hon försöker få barnen att sitta med i samlingsgruppen.

”de får inte bestämma helt själva, ”nej jag vill inte va me” och gå ut ur rummet, inte så flexibelt utan nä nu är vi vår grupp och då kan du sitta och titta på och sen så småningom kommer de ju in i...” (cit. intervju Bea).

Bea tar också en disciplinär roll då hon försöker lära barnen att värna om leksakerna på förskolan. Detta visar hon i följande citat.

”(...) när vi städar så städar vi fint så de är sig att man ska va rädd om sakerna...” (cit. intervju Bea).

Cecilia har under intervjun uttryckt att barnen har behov av lugn då de spenderar så många timmar på förskolan. Hon menar att barnen ofta springer runt och är okoncentrerade och rastlösa, vilket hon inte tror är bra för dem. Cecilia uttrycker i följande citat sin lättnad över en matta som de tagit in och som lugnat barnens lek. Vi anser att pedagoger tar en disciplinär roll då hon försöker tillrättvisa barnen till lugnare aktiviteter och lekar:

”(...) den här runda mattan som vi har i lekhallen, har vi inte haft så länge...den har dämpat leken, för det är många som sätter sig med pussel eller spel på mattan...så det är lugnande...så den är vi väldigt glada över” (cit. intervju Cecilia).

Också Doris visar på en disciplinär roll i nedanstående citat, då hon menar på att det är viktigt att tillrättvisa barnen och att vara tydlig när det kommer till sociala regler.

”(...) att man är tydlig med vad man får lov att göra och vad man inte får lov att göra så att det blir vad vi kallar för, en bra lek.” (cit. intervju Doris).

Med detta menar hon att hon går in och medlar mellan barnen så att barnen lär sig de sociala regler som gäller i vårt samhälle vid samspel med andra människor.

Den disciplinära rollen tycks ha flera olika syften vid tillrättvisandet, men de syftar till att fostra barnen och skapa ett lugn eller en god stämning och miljö i barngruppen. Konsekvensen kan dock skifta beroende på hur tillrättvisandet sker och hur barnen tolkar tillrättvisningen.

Bistående roll har vi definierat som att pedagoger hjälper barnen både med praktiska saker men även kognitivt. Ett exempel på praktisk hjälp är när en pedagog hjälper till att plocka

fram leksaker, instruerar, hjälper barnen nå eller hitta saker, hjälper barnen att komma på saker att göra eller hjälper dem att leta efter något. Ett exempel på kognitiv hjälp är när pedagoger i leken tar tillfället att lära barnen, exempelvis, ord de använder och hör i leken eller hjälper dem med en aktivitet som de inte förstår eller inte har hört förut.

Cecilia ger uttryck för en bistående roll då hon säger att hon "(...) hjälper dem att ta fram (...)" (citrat, intervju Cecilia). Hennes kollega tar likaså hon en bistående roll då hon under observationen hjälper några av flickorna att måla var sin likadan Hanna Montana bild som flickorna sedan fyller i (observation Citronfjärilen). Även Anna visar på en bistående roll då hon hjälper ett av barnen i citatet som följer:

"Efter en liten stund kommer en av de yngsta flickorna (runt 2 år) in i rummet fram till pedagogen och vill komma upp på stolen för att, som det verkar, kunna nå några djurbilder som ligger på bordet. Pedagogen hjälper henne att klättra upp och när flickan har satt sig så pratar pedagogen med henne om djuren." (citrat, observation Annanassen).

Här hjälper pedagogen flickan upp på stolen så att hon kan nå djurbilderna som ligger på bordet. Den bistående rollen kan även vara att berätta något för barnen som är relevant för leken. I följande citat sitter Anna och spelar gitarr och sjunger med barnen, hon lär dem en sång om halsbränna och barnen sjunger med och vissa gör rörelser till låten.

"(...) då stannar pedagogen upp och undrar om barnen vet vad halsbränna betyder. Det visste inte barnen och då förklarade pedagogen detta och fortsätter sedan att sjunga." (citrat, observation Annanassen).

Här hjälper Anna barnen att förstå det de sjunger om, så att barnen kan associera till ordet halsbränna och använda det i sin lek och i sitt skapande av rörelser till musiken.

Ytterligare ett exempel på en bistående roll är nedan citat, där en pedagog på Blomman hjälper en flicka att ta fram material och fästa en pärla.

"(...) hon hjälper en flicka med att plocka fram pärlor och tråd för att göra ett halsband (...) pedagogen hjälper flickan med att knyta fast en pärla i änden på snöret." (citrat, observation Blomman).

Socialt stöttande roll, menar vi, är de tillfällen då en pedagog interagerar i barnens lek för att se till så att något barn inte blir utanför, eller på annat sätt vill se till att barnen utvecklas på det sociala planet. Det kan även vara för att stärka ett visst barns självkänsla eller självförtroende.

Ett exempel på en socialt stöttande roll kan vi se under observationen på Citronfjärilen, då pedagogen talade om hur duktig en viss pojke är på att pussla. Hon gjorde detta medvetet för att pojken skulle höra. Syftet var att pojken skulle bli glad, känna sig stolt och genom detta stärka hans självförtroende och självkänsla.

"Pedagogen säger till mig att pojken är jätte duktig på att pussla. Det är uppenbart att pedagogen menar att pojken ska höra detta. Pojken skiner upp och sätter sig och pusslar med flickan." (citrat, observation Citronfjärilen).

Samma pedagog föreslår också att två barn som inte leker med någon annan kan leka ihop. Pedagoger försöker uppmuntra barnen att interagera och leka med varandra. Detta är också

ett exempel på hur en socialt stöttande roll kan se ut:

”Ett till barn kommer och verkar inte veta var han ska ta vägen riktigt. Pedagoggen uppmuntrar honom att pussla ihop med flickan, vilket de sedan gör.” (citat, observation Citronfjärilen).

Ett annat exempel på hur en pedagog kan ta en socialt stöttande roll, är när Doris under intervjun säger följande:

”(…) då får man ju hitta lekar så att alla blir delaktiga. Man kan stärka ett barns status i leken, vet man att ett barn är riktigt duktigt på att bygga till exempel då får han eller hon starta upp leken att bygga något fantastiskt som kan inspirera de andra barnen att vara med. Jag tror att man måste vara delaktig för att se dessa olika mönster som finns, så att ingen faller utanför eller att någon får en stämpel på sig, att det blir en som får en stämpel att den inte kan vara med och leka. Barnen tar ju efter de vuxna, men de kan ju också känna att den inte kan få vara med för att den gör si eller så och det enda sättet att se detta som vuxen är att vara delaktig, man måste vara med så att man kan se detta.” (citat, intervju Doris).

Doris menar att hon genom att delta i lek med barnen, lär dem de sociala roller som är viktiga att ha med sig då vi möter nya människor. Hon stöttar barnen socialt genom att vara en social förebild för barnen och därigenom kan hon också hjälpa dem i sitt samspel. Doris tar också en stöttande roll då hon försöker stärka ett barn med låg status genom att föreslå att barnet får visa det hon eller han är bra på och därigenom få en viktig roll i lekgruppen. Hon menar också att det är viktigt att själv delta för att kunna ge denna stöttning.

Även Bea visar upp exempel på socialt stöttande roller hon förklarar att de försöker forma barnen till demokratiska samhällsmedborgare (intervju Bea).

Aktivitetsstartande roll avser de tillfällen då en pedagog tar initiativ till en styrd aktivitet, så som sångsamling, jage, pyssel, spela spel, rytmiksamlingar, rita och måla. Aktiviteten i sig skulle kunna sporra till lek, fantasi och inspiration beroende på vad det är för aktivitet.

På samtliga förskolor verkade barnen pussla, spela spel, pärla eller rita, med undantag för Daggmasken där barnen i så fall satt i ateljén och skapade eller byggde med byggmaterialet. Vi fick intrycket att barnen var väl bekanta med dessa aktiviteter och gärna tog sig an dessa då de inte höll på med någon annan form av lek. Många av pedagogerna under våra observationer beskrev att de då de lekte med barnen ofta utövar någon av ovanstående aktiviteter. Pedagogerna på Citronfjärilen förklarade också att de då de märker att barnen inte har något att göra, ofta startar upp en aktivitet, exempelvis att pussla. Pedagogerna pusslade mycket med barnen på Citronfjärilen och barnen verkade pärla en hel del på Blomman.

Cecilia beskriver att de försöker hålla sig till lugnare aktiviteter och att de har en stor rund matta på golvet där barnen får lov att pussla eller spela spel. Samma matta täcker i stort sett tre fjärdedelar av den fria ytan på avdelningen och man kan tänka sig att den då inspirerar till denna typ av aktiviteter. Då pedagogerna planerar miljön på förskolan och miljön inspirerar barnen till aktiviteter, anser vi att pedagogerna då tar en aktivitetsstartande roll. Följande citat beskriver hur mattan påverkat barnens lek.

”den här runda mattan som vi har i lekhallen, har vi inte haft så länge...den har dämpat leken, för det är många som sätter sig med pussel eller spel på mattan...så det är lugnande...så den är vi väldigt glada över...samtidigt vi har ju inte så mycket

plats, så man får göra det bästa...” (cit. intervju Cecilia).

Nästa citat beskriver hur pedagogerna försöker få barnen att hitta något att göra.

”(...) vissa har ju väldigt svårt, de går bara runt och vet inte vad de ska göra och då får man ju at och styra dem lite...alla är ju olika...en del vet ju precis vad de ska göra och sätter sig, medans andra är lite mer osäkra...” (cit. intervju Cecilia).

Eftersom pedagogerna satt och pusslade med barnen, tog fram playdo och försökte få dem att aktivera sig i detta eller satt och pratade om bilder med barnen, antar vi att de syftar på denna typ av aktivitet då de försöker få igång barnen. Vi har valt att kalla den roll pedagogerna här tar som aktivitetsstartande roller, då de inleder en aktivitet eller aktivitets lek med barnen.

Anledningen till aktiviteterna på förskolorna verkar variera. Det kan vara för att få barnen att koncentrera sig, att lära ut sociala regler såsom turtagning, att få barnen att varva ner och/eller samla dem vid övergångar. Eller helt enkelt för att hitta på något roligt. På Blomman uttryckte de att de sjunger mycket med barnen. Detta är en aktivitet som pedagogen initierar och där barnen sjunger med och gör rörelser till sångerna. På samma förskola brukar de pyssla mycket, detta är också en aktivitet där pedagogerna kan tänkas ta aktivitetskapande roller. I följande citat berättar Bea om skapandet på förskolan. ”(...) skapar med barnen både med keramik och med målning och pyssel (...)” (cit. Intervju Bea).

Med *observerande roll* menar vi de tillfällen då en pedagog observerar barnens lek, utifrån ett syfte. Detta syfte kan vara att titta och lyssna på barnens lek för att eventuellt kunna utveckla den, för att se vad barnen intresserar sig för eller se hur barnen samspelar. Observatören kan sedan utifrån detta inspirera barnens lek till exempel genom att lyfta in nytt material som utklädningskläder eller liknande. Ett exempel på observatör ges i följande citat:

”Nu börjar de prata om dinosaurier, då plockar vi in dinosaurier, så det förändras (...)” (cit. intervju Doris)

Citatet illustrerar hur en observatörsroll kan ta sig uttryck. Doris kan genom sina observationer lyfta fram ett intresse som hon uppfattar finns hos barnen och bygga vidare på det och på så sätt vidareutveckla och förändra barnens lek.

Vid observationen på Annanasen sitter Anna och stickar samtidigt som barnen runt omkring henne leker. Vid första anblicken ser det inte ut som att pedagogen är medveten om vad barnen gör men vid intervjutillfället framkommer det att hon visst är det:

”Ja vi är alltid medvetna om att, det är inte så att vi bara sitter och tittar utan vi är medvetna om vad de gör och vad de leker, så hör vi ju ibland om det är något särskilt de leker. Till exempel om det är nån som har vart dum så hör man ju det om någon har gjort något särskilt så tar man ju upp det på samlingsen, det kan man alltid göra.” (cit. intervju Anna)

”(...) så brukar vi sitta i en fåtölj och virka och såna grejer, virka och sticka så vi har liksom ögon och öron öppna (...)” (cit. intervju Anna)

Anna ger uttryck för hur man kan gå tillväga med observationen och vad man kan ha för syfte med det. Hon pratar om att man genom observationen kan höra vad som händer i leken och att man i vissa fall kan få reda på hur samspelet i barngruppen ser ut och utifrån det starta en diskussion med barnen. Detta synsätt på observation återkommer i intervjun med Bea:

”observerar ni leken någonting? Alltså aktivt så?”

”nej, vi hinner inte.. ibland om det är vissa situationer som uppstår så.. men vi har inte hunnit den här hösten. (ohörbart) om det inte har varit någonting som vi måste lösa”. (cit. intervju Bea)

I citatet ovan framgår det att pedagogen har använt sig utav observationer vid speciella tillfällen då pedagogerna känt att det uppstått situationer i verksamheten som de ville ta tag i.

Den *igångsättande rollen* innebär att pedagogen tar initiativet till att starta en lek eller aktivitet med barnen eller försöker uppmuntra barn till fortsatt intresse av en lek eller aktivitet. Pedagogen drar sig sedan ur leken då hon ser att barnen fortsätter leken själva eller har fått intresse för aktiviteten som pedagogen har startat upp. I citatet nedan följer ett exempel på en igångsättande roll:

” Brukar du själv vara med och leka med barnen?”

”A, det brukar va när jag känner att de inte kan det själva eller om de inte kommer på någonting att leka å de bara går runt eller springer så brukar jag samla dem och hitta på nånting och sen så brukar jag successivt gå ur leken” (cit. intervju Anna)

I detta citat kan vi se att pedagogen tar rollen som igångsättare då hon upplever att barnen själva inte kommer på någonting att leka eller, som hon säger, ” bara går runt eller springer”. I detta fall tar hon exemplet att det är det en lek hon startar upp och sedan drar sig ur. Den igångsättande rollen blir också synlig i följande beskrivning från en av observationerna:

”Plötsligt vill en av pojkarna som suttit runt bordet inte spela mer, han verkar uttråkad och vill helst gå därifrån. Pedagogen, som sitter ner och virkar igen, kommer fram till pojken och säger: Ska vi se om jag kan? Pojken går med på det. Han sitter på stolen och pedagogen står bredvid och hjälper honom att hitta bilder och pratar med honom om vad det är de ser. Efter en stund går hon därifrån. Pojken fortsätter med spelet och bokstavskorten.” (cit. observation Annanasen)

Situationen ovan visar hur en pedagog tar en igångsättande roll då ett barn verkar ha tappat lusten med det han håller på med. Pedagogen tar då initiativet att försöka väcka hans lust och glädje igen och uppmuntrar honom till att fortsätta med sin aktivitet.

”men vissa har ju väldigt svårt för att göra något, och då får man ju liksom ta dem och sätta dem i någonting” (cit. intervju Cecilia)

Även här ser vi att den igångsättande rollen tas av pedagogerna när de upplever att barnen inte kan komma på någonting själva att leka.

Den *Passivt aktiva rollen* innebär att pedagogen är med i barnens lek men tar en biroll i leken. Det kan också innebära att de är med i barnens lek men att de går in i den med distans till leken till skillnad från att gå in i leken på det sätt som barnen gör. Birollerna är oftast kompletterande roller som kanske hjälper eller stödjer leken snarare än utvecklar den. Exempel på sådana biroller kan vara: hund, patient, kund eller liknande.

Doris ger ett exempel på hur en aktivt passiv roll kan se ut i citatet nedan:

”(…) t ex om man leker sjukhus kan man vara en patient som dom kan komma och plåstra om, eller att man kanske är en hund eller någon som kommer och handlar i affären ...det blir inte någonting man påtvingar dem... annars är det nog bra att man inte stör för mycket heller, utan att de hittar sina egna roller” (cit. intervju Doris)

Doris menar att man kan vara med i barnens lek men att man får ta hänsyn till barnens vilja. Hon menar att man måste se till så att man inte tar för stor del i barnens lek eller för mycket plats. Även om man är med i leken, är det inte riktigt på samma villkor som för barnen. Man tar en mindre roll än dem och låter barnen styra mer.

Ett annat exempel på en passivt aktiv roll syns i intervjun med Bea i citatet som följer:

”ibland lyfter vi ju ner blomkrukorna och säger att det, ä, ”dinosaurierna måste ju ha lite mat också, vad tror ni de åt” så det är klart vi kan vidareutveckla det också men då stör vi ju dem i deras...värld, de har ju som en film innanför sig...kommer vi då in som vuxna, man får ju inte ens titta på dem ordentligt när de leker, då.. då slutar de. Så man får va lite försiktig”. (cit. intervju Bea)

Bea talar om att medverka i leken utifrån barnens vilja. Även hon menar att man inte kan klampa in i leken hur som helst utan att man får gå in med försiktighet och vara lyhörd för barnens önskningsar och vilja. Det framkommer som att det är viktigt att man som vuxen inte tar för stor plats i leken utan visar hänsyn och respekt för barnens lekvärld.

Deltagande roll innebär att pedagogen antingen själv tar initiativ till lek eller aktivitet eller att han eller hon är medskapare i leken. En deltagande roll är mer än en biroll, den tillför infallsvinklar och utvecklar leken. Den deltagande rollen är mer självgående och tar större plats i leken än vad en biroll gör och innefattar inte samma distans som en biroll.

Vi såg bland annat ett exempel på en deltagande roll på Blomman;

”Pedagogen som kom och pratade med mig om att starta en lek ha tagit fram gitarren och satt sig där leken med mattan pågår. Hon börjar spela och sjunga. Det sitter tre barn framför henne, en flicka gör rörelser till låten och sjunger med. Killarna som har lekt vid mattan och lite överallt, har tystnat och satt sig närmare pedagogen som spelar. De sjunger inte själva med men lyssnar och tittar.” (cit. observation Blomman)

Det framkommer av observationen ovan att pedagogen på helt eget initiativ startar upp en aktivitet med barnen. Genom att sätta sig ibland dem och börja spela och sjunga fångade Bea några barns intresse. Några av dem sjöng med, några lyssnade och tittade, och det märktes i rummet att stämningen blev lugnare. Aktiviteten pågick ett tag med entusiasm hos både pedagog och barn.

Ett annat exempel på när pedagoger intagit en deltagande roll fann vi på Daggmasken. Doris berättar om hur de initierade lek och hur pedagogerna var aktiva i leken:

”(…) men då började ju det med att vi initierade, presenterade för barnen det här äventyret (temat) och då klädde personalen ut sig till flygvärdinnor och kom in med sådana här flygvagnar och hälsade välkomna”(…) (cit. intervju Doris)

Utifrån vad pedagogen berättar kan man se att pedagogerna initierade en lek som byggde på ett tema. Doris verkar ha varit engagerade i barnens lek och har engagerat deltagit i barnens lek vilket kan ha utvecklat barns fantasi och lek och gett barnen och dess lek nya infallsvinklar och

idéer genom att själva ha kommit med förslag och tankar om hur man kan leka och använda sig av temat flyg.

Inspiratörs roll är när pedagogen lockar eller sporrar barnen på något sätt. Det är en med smittande roll som kan få leken att ändra karaktär eller utvecklas eller få barnen att känna glädje och lust till att leka. Inspiration kan vara materiellt, som exempelvis att pedagogen presenterar utklädningskläder eller annat material för barnen som kan komma att tillföra leken på något sätt. Mycket av inspirationen härleds till pedagogens engagemang.

Bea visar ett stort engagemang och glädje då hon under observationen tog fram gitarren och började sjunga med barnen. Barnen flyttade närmre henne och antingen lyssnade eller sjöng med. Vissa barn inspirerades till att göra rörelser till musiken. Vi såg senare att Bea låtsades prata som en apa med en av barnens mammor. Flickan skrattade och vi tolkar detta som att Beas engagemang smittat av sig till flickan och mamman. Kanske inspirerade Bea barnen med sin sång, musik och inlevelse, till en fortsättning på ap-temat i en lek av något slag (observation Blomman).

Likaså inspirerar Anna i nedan citat, då hon förklarar hur hon lyfter ner en blomkruka så att dinosaurierna som barnen leker med får mat.

”(...) ibland lyfter vi ju ner blomkrukorna och säger att det, ä, ”dinosaurierna måste ju ha lite mat också, vad tror ni de åt” (citat, intervju Anna).

Anna sporrar barnen till att spekulera. Kanske började de fundera över vad dinosaurierna åt och var de hittade sin föda och om de åt ihop och så vidare. Anna visar en ambition att inspirera barnen till vidare reflektioner och bidrar med material och idéer till deras lek.

Ett annat sätt att som pedagog ta en inspiratör roll kan vara att som Doris säger att pedagogerna gör på Daggmasken, det vill säga att medvetet plocka in material som kan användas till flera olika saker. I följande citat förklarar pedagogen vad hon menar med att lyfta in material som kan inspirera barnen i deras lek:

”Det är väll då att man kanske skulle kunna lyfta in material som kan användas på olika sätt. Nu har de ju hittat sitt eget sätt, med de här golvplattorna, men att man kanske kan lyfta in lekmaterial som är lite ospecificerat som kan användas på flera olika sätt, som sådana här sjalar, de kan bli mantlar eller annat, liksom så att de kan användas på olika sätt, förstår du hur jag menar?”

Ja, jag tror det.

Det var lite som när man själv var liten och lekte kiosk ute, då kunde pinnarna vara korvar och det var lite av varje.” (citat, intervju Doris).

På Daggmasken har materialet i form av byggbitar i olika storlekar, inspirerat barnen att använda mattan i byggrummet som byggmaterial. Mattan i detta rum ser ut som stora byggbitar, de liknar byggbitarna som barnen redan använder. Barnen har byggt med de byggmaterial de redan hade tillgång till, sett att det liknar delarna i mattan och sedan använt mattan i sin lek, till att bygga stora kojor som de själva kan krypa in i. Efter ett tag förde pedagogerna in utklädningskläderna som barnen haft då de gestaltat julsångerna. Effekten blev att barnen byggde kök och låtsades vara pepparkakor som sov på plåtar (stora byggbitar) i låtsasköket. Materialet och miljön på denna förskola, vilket pedagogerna har valt och planerat, har med andra ord sporrat och inspirerat barnen att använda detta i sin lek

(observation Daggmasken).

Doris säger att de medvetet observerar barnen för att sedan tillföra utklädningskläder eller annat material som skulle kunna tänkas inspirera barnen. Genom att tillföra leken på detta sätt håller pedagogerna intresset av leken vid liv. Leken ändrar karaktär, utvecklas och barnen får chansen att fördjupa sig, experimentera och upptäcka nya saker genom leken. I citatet som följer förklarar Doris hur de inspirerar barnen:

”(...) man lyfter försiktigt så att man inte stör leken medan den pågår, utan att man ser att jaha då kan vi tillföra leken och se vart den landar sen (...) Hela tiden förändrar vi miljön, för att det ska passa, man kanske byter saker eller innehåll för att tillföra leken, eller tar bort.” (cit. intervju Doris).

På samma sätt försöker Bea förklara hur hon tar en inspirerande roll med hjälp av det material som hon presenterar för barnen. I citatet som följer förklarar hon hur hon menar.

”Ja det är väl klart att miljön påverkar barns fria lek, ehh...vad man ställer fram framför dem det blir de ju intresserade av att leka med...så...” (cit. intervju Bea).

Även miljön inspirerar som sagt barnen i deras lek. Ju mer de upplever av sin omvärld, desto mer erfarenheter har de att bolla med då de leker. Denna typ av inspirerande roll ger både Doris och Cecilia uttryck för. Doris beskriver exempelvis i intervjun, hur pedagogerna presenterat ett äventyrstema för barnen genom att klä ut sig till flygvärdinnor och spela upp flygplansljud samt en filmsnutt där de intervjuat två piloter. Barnen inspirerades att bygga flygplatsmiljöer och de barn som varit ute och flugit delgav sina erfarenheter för de barn som aldrig varit på en flygplats. De berättade hur det såg ut på flygplatsen och i flygplanet och hur det går till när man reser med flygplan. Cecilia säger också att de brukar vara ute mycket och leka. Hon berättar också att de har en väldigt fin skog i närheten av förskolan dit de brukar försöka gå en dag i veckan för att leka. (intervju Cecilia och Doris).

Eget Nöje är när pedagogen på något sätt uttrycker sitt nöje och sin lust inför att leka. Även denna roll är inspirerande och smittar av sig på barnen. Det som skiljer det egna nöjet från inspiratör rollen är att det i det egna nöjet inte finns något direkt pedagogiskt syfte (även om det ändå fyller ett viktigt syfte), utan det är för pedagogens egen skull och för att denne känner en skir glädje inför det hon eller han gör för stunden. Vi inser dock att det egna nöjet är svårt att mäta då vi omöjligtvis kan se hur pedagogen i fråga känner eller hur mycket pedagogen känner. Vi har heller inte ställt några direkta frågor kopplade till det egna nöjet i vår intervju. Dock har denna roll framkommit under våra intervjuer och vi känner att det ändå är en viktig roll som är värd att reflektera kring. Av denna anledning har vi valt att ha med denna roll kategori även om den kan vara svår att mäta.

Bea uttrycker tydligt att hon finner ett eget nöje då hon under intervjun säger följande:

”(...) alltså det är ju så roligt, man blir ju så glad. Men sen måste man ju göra de där andra praktiska sakerna. Men får jag välja så leker jag ju hellre. alltså det är ju så roligt, man blir ju så glad. Men sen måste man ju göra de där andra praktiska sakerna. Men får jag välja så leker jag ju hellre.” (cit. intervju Bea).

Samma pedagog skrattar mycket under intervjun. Pedagogen vill hellre leka än göra de andra saker så som städning eller annat pappersarbete. Hon säger vidare att:

”man ska ju va lika spontan som barnen själva och man ska ju inte göra någonting man inte tycker är roligt för då tycker inte de heller att det är roligt, då tröttnar ju de (...) ju gladare och roligare man är som pedagog, så inspirerar man.” (cit. intervju Bea).

Detta tycker vi visar på att hon finner ett nöje för sin egen del i att umgås med barnen och i att vistas på förskolan. Även Doris ger uttryck för detta egna nöje när hon ifrågasätter: ”varför ska bara barnen ha roligt?!” (cit. intervju Doris). Också Cecilia uttrycker att hon finner glädje i sin yrkesroll då hon under intervjun säger ”det är ett roligt yrke! (...) det är så roligt att se hur barn utvecklas” (cit. intervju Cecilia). Den enda förskola som inte uttrycker något konkret nöje för sitt yrke är Annanasen, men som sagt det kan vara svårt att mäta känslor och dagsformen kan också tänkas påverka det egna nöjet.

5.3 Betydelse för läraryrket

Dessa roller och deltagande kategorier skulle kunna användas som diskussionsunderlag för verksamma pedagoger. Genom att observera varandra i lärarlaget skulle man kunna få insikt i hur ofta vissa roller förekommer bland pedagogerna. Utifrån detta skulle man i lärarlaget kunna starta en diskussion om varandras förhållningssätt till barn och lek för att eventuellt utveckla lekverksamheten.

6. Slutdiskussion

Syftet med vår studie, är att lyfta fram vikten av lek i förskolan för att sporra barns kunskapande och utveckling. Vårt syfte är även att urskilja olika roller man som pedagog kan använda sig utav i sitt deltagande i barns lek för att sporra barns kunskapande och utveckling. För att kunna kartlägga dessa roller har vi tagit del av tidigare forskning och litteratur kring barns kunskapande och lek. Vi har även läst om hur man som pedagog kan tänkas utveckla leken. I våra intervjuer har vi också frågat pedagoger hur, om och vad de försöker tillföra leken.

6.1 Vad är vikten av lek?

Utifrån litteraturen kan vi se att leken är en stor och viktig del i barns utveckling och meningsskapande. I leken utvecklas de motoriskt, socialt och kognitivt och de lär i leken hela tiden. Genom att barn lär sig att fråga, testa kvaliteten i sina egna argument, och ta den andres perspektiv, menar författarna att barns tankar blir synliga för dem själva och de kan arbeta med sin egen förståelse. Detta, skriver författarna, sker i stor utsträckning i barnens spontana lek (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2003). I leken får barnen också tillfälle att utveckla sin fantasi och chansen att uttrycka sig och få inflytande. Barnen jobbar i leken med alla sina sinnen, löser problem, letar information och får chans att bearbeta problem och leva ut känslor och upplevelser som de kan behöva bearbeta ur sin vardag (Lillemyr, 2002). Genom leken knyter de kontakt och bygger relationer med andra barn, de får också testa på roller och leva sig in i olika känslor och får därmed lättare för att förstå andra och känna empati. I leken får barnet dessutom chansen att uttrycka sig på sitt eget sätt och få känna att han eller hon är viktig för leken. I leken kan barn få utlopp för något de är duktiga på och det

kan stärka självförtroendet och självkänslan. Det inger också en trygghet till barnen att leka, då de har en fantasi som de kan ta till. Dessutom blir barn gladare av att leka mycket (Knutdotter, 2002). Att leken är viktig för barnen och deras utveckling och kunskapande var någonting samtliga pedagoger uttryckte vid intervjutillfällena. Pedagoger har i uppgift att skapa lärandesituationer och att presentera en arena för meningsskapande för barnen, där de kan öva, experimentera och utveckla sina färdigheter liksom finna nya erfarenheter och kunskaper. Att medvetet jobba med leken uppfyller detta syfte, det vill säga att skapa lärandesituationer (Lpfö98). Leken är enligt forskning och dokumenterade erfarenheter av pedagoger, viktig för barns utveckling och lärande. Därför är det viktigt att som pedagog vara medveten om hur man kan sporra barns lek för att ta tillvara på dessa kvaliteter. Det är också viktigt att som pedagoger diskutera och reflektera kring sitt förhållningssätt till lek och lärande, då detta påverkar hur pedagoger agerar i sitt samspel med barnen.

6.2 Roller pedagoger kan ta i barnens lek

Vi hittade tre olika sätt att vara delaktig bland de pedagoger vi intervjuat och observerat i vår undersökning. Dessa är:

- *Enstaka inbrott*
- *Sporadiskt deltagande*
- *Aktivt skapande*

Vid enstaka inbrott tillför pedagogerna mest leken genom tillrättavisande, bistår dem eller försöker inleda dem i någon form av aktivitet. Under sporadiskt deltagande tillför pedagogen antingen genom att observera barnens lek, starta upp en lek eller tar en biroll i leken. Den aktivt skapande sortens delaktighet innebär att pedagogen går in för leken med barnen och leker med barnen på deras villkor, eller inspirerar dem.

Vi hittade följande tio roller då vi analyserade de fyra observationer respektive fyra intervjuer som vi genomfört i vår undersökning. Dessa är:

- *Disciplinerande roll*
Pedagogen tillrättavisar barnen på olika sätt och av olika anledningar. Tillrättavisandet kan ske på konstruktiva och icke konstruktiva sätt.
- *Bistående roll*
Pedagogen hjälper barnet både praktiskt och/eller kognitivt.
- *Socialt stöttande roll*
Pedagogen interagerar i leken för att stärka ett eller flera barns självförtroende eller sociala samspel.
- *Aktivitetsstartande roll*
Pedagogen tar initiativ till en styrd aktivitet.
- *Observerande roll*
Pedagogen observerar barnens lek utifrån ett syfte.

- *Igångsättande roll*
Pedagogen tar initiativ till att starta en lek eller aktivitet med barnen eller försöker uppmuntra barn till fortsatt intresse av en lek eller aktivitet.
- *Passivt aktiv roll*
Pedagogen är med i barnens lek men tar en biroll till exempel kund, patient eller liknande.
- *Deltagande roll*
Pedagogen tar antingen själv initiativ till lek eller aktivitet eller är medskapare till lek.
- *Inspiratörs roll*
Pedagogen lockar eller sporrar barnen till lek på något sätt.
- *Eget nöje*
Pedagogen uttrycker sitt eget nöje och lust inför att leka.

6.3 Hur kan man använda sig av leken för att sporra barns utveckling och kunskapande?

För att sporra barns utveckling och kunskapande är det viktigt att man som pedagog möter barnen där deras intresse ligger. Redan när små barn kommer till förskolan har de en uppfattning om sin tillvaro och tolkar och förstår den utifrån de erfarenheter de har (Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, 2003). Man måste som pedagog kunna ta barnets perspektiv och försöka förstå barnet utifrån det.

På Annanasen tog Anna en observatörsroll där hon var närvarande i rummet och observerade vad barnen sa och gjorde. Att observera barns lek menar vi kan vara ett sätt att få reda på vad de intresserar sig för och man skulle som pedagog kunna använda sig av den information man får för att skapa situationer där man lockar barnen till lek och lärande. Johansson, Pramling och Samuelsson, menar att barn gör sin värld meningsfull genom att i leken skapa och gestalta sina erfarenheter. De menar att i leken har barnen chans att utveckla vad de redan vet, öva självkontroll, ta turer, samverka, arbeta i grupp och vara med andra. I leken får barnen chans att känna att de klarar av någonting och kan på så vis få en känsla av makt och möjlighet vilket leder till att barnets emotionella utveckling också påverkas. Enligt läroplanen är ett av de uppdrag man har som pedagog att stärka barnen och deras självkänsla och göra dem till ansvarfulla samhällsmedborgare (Lpfö98). Vi menar att eftersom den sociala och emotionella utvecklingen är stark i leken, är det mycket viktigt att man som pedagog tar leken på allvar. Genom att observera den kan man dels få syn på vad barnen är intresserade av men också få en uppfattning om barns sociala och emotionella utveckling. Man kan få en bild av hur barnen leker tillsammans och vad de eventuellt skulle behöva träna sig på. Genom att pedagogerna själva deltar i leken, menar vi att det kan ge en ännu bättre inblick i barns intressen och för hur de fungerar i olika leksituationer.

På många förskolor finns det barn som har svårare än andra för att komma in i en lek, vilket kan göra att de lätt hamnar utanför gemenskapen. Att leka är en konst och för att få vara med i leken krävs det att man har social och emotionell känslighet skriver Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson, (Pramling et al, 2003). För att en lek ska starta och fortgå så krävs det att alla barn som deltar agerar och tar sin roll i relation till varandra. Vi menar att om man som

pedagog är uppmärksam, intresserad och involverad i barns lek, kan man få syn på ifall något barn har svårt att ta sig in i gemenskapen i en lek. Om så är fallet, är det av yttersta vikt att man som pedagog hjälper barnet att få träna på sina sociala förmågor och på så vis kan man förhoppningsvis hjälpa barnet in i en gemenskap. Det kan man exempelvis göra genom att själv ta en roll i barnens lek. Detta kallar vi i vår undersökning för social stöttning och någonting som vissa av pedagogerna uttryckte att de använde leken till. En del av dem berättade att de ibland kunde gå med i en lek eller närvara vid något barns lek för att på så sätt skapa ett lugn och trygghet för de barn som inte vågade ta steget att leka med en kompis på egen hand. Att finnas till hands för barnen på detta sätt anser vi är av största vikt att göra som pedagog. Barnen måste kunna känna tillit och trygghet till oss vuxna och till sina kamrater. Ett barn som är ensamt och blygt kan behöva stöttning och hjälp och om man som pedagog då inte vill, kan eller vågar ge sig in i barnens lek, kan man inte heller finnas som en hjälpande hand för det barn som känner sig otryggt.

På Citronfjärilen upplevde personalen att barnen inte visste hur de skulle leka. Under observationen var det många smålekar som pågick och barnen stördes av antingen tillrättavisningar från pedagogerna som ville ha lugn och ro eller inte ville att barnen skulle skada sig, eller så störde barnen varandra i lekarna. Vi observerade även att barnen ägnade sig åt många aktiviteter, såsom playdo, pussel eller spel. Pedagogerna verkade uppleva ett kaos då barnen lekte fritt och de inte verkade veta vad de lekte. I många fall såg vi att pedagogernas roll i leken hamnar under den disciplinerande rollen. Ofta intar de rollen när det i en situation uppstår en risk att barnen kan skada varandra eller när stämningen upplevs som stökig. På Citronfjärilen såg vi exempel på hur Cecilia ville mana till lugn bland barnen då hon upplevde att de bara sprang omkring och inte lekte någonting speciellt. Hennes syfte med sina tillrättavisningar var att skapa det lugn hos barnen hon menar att de behövde. Vi menar dock att man som pedagog ibland bör tänka sig för innan man tillrättavisar för att skapa ett lugn. Lillemyr tar upp att en typ av lek barn kan utöva är den våldsamma leken och rörelseleken där rörelser är centrala. Det är inte desto mindre en lek. Om man som pedagog har observerat leken och sett den från början till slut menar vi att man kan undvika att hamna i de situationer då man faktiskt kommer in och förstör en pågående lek för att man inte sett innehållet i den och vet vad den handlar om. Visst vet även vi att det ibland krävs att ljudnivån sänks eller att det blir mindre stömmigt på avdelningen men vi menar att det finns olika sätt att avleda en våldsam lek. Ett sätt kan vara att genom, vad Knutsdotter kallar för förlösande ord (Knutsdotter, 2002). Hon menar att genom att sätta ord på barnens lek, kan man som pedagog hjälpa barnen att starta en djuplek där barnens fantasi och kreativitet får utlopp. Hon tar också upp begreppet lekklotter. Det är de typen av lekar där barnen påbörjar leken utan att den fullföljs. Detta kan ge ett rörigt intryck. För att komma vidare från lekklotter, menar Knutsdotter, kan man som pedagog komma in och utveckla detta på samma sätt som en pedagog utvecklar ett barns ritklotter (Knutsdotter 2002).

Ett exempel på hur man kan utveckla leken, kan vi se på Daggmasken där pedagogerna var involverade i barnens lekar på olika sätt. Dels genom att observera barnens lek för att hämta stoff från leken att bygga vidare på. Dels genom förlösande ord och annan inspiration i form av exempelvis material eller leksaker. På avdelningen hade barnen och pedagogerna sjungit om, gestaltat och bakat pepparkakor. Barnen hade sedan fått tillgång till de utklädningskläder som de haft vid gestaltningen och tog då in dessa i sin lek där de byggde. Detta bidrog till att bygget blev ett pepparkaks byggde och barnen låtsades vara pepparkakor som sov i ugnarna i köket. Barnen hade tidigare bakat pepparkakor som pedagogerna kom in och bjöd på mitt i pepparkaksleken. Leken var involverad och byggde på det som pedagogerna gjort med barnen och vice versa. Pedagogerna tog in det barnen lekte i sin verksamhet och lekte vidare på det.

För att som pedagog försöka utveckla barnens lek på det här sättet, krävs det att pedagogerna är observanta och lyhörda. Det krävs också att pedagogerna förmår att inspirera barnen med det material och med ord som retar barnens fantasi och nyfikenhet.

I våra observationer såg vi några exempel på rollen som vi valde att kalla inspiratör. Att vara inspiratör för barnen kan också vara ett sätt att hjälpa barn att komma igång med lekar eller in i redan pågående lek. Vi menar att det är viktigt att vuxna föregår som goda exempel och förebilder för barnen. Vår uppgift som pedagog är att skapa utrymme och möjligheter för lärandesituationer, vi ska visa dem hur de kan interagera med varandra och ge dem inspiration till fantasi och lek. Barnen på Dagmasken lekte självständigt, deras lekar pågick en längre tid, barnen frågade om de fick lov att vara med, de blev inte störda i sin lek av pedagoger eller rutiner under observationen. Barnen hade en väldig fantasi, de levde sig in i roller, hittade på fiffiga historier och byggde vidare på sin lek. Doris sa att de medvetet jobbar med att utveckla leken och att de försöker lära barnen lekregler och stötta barnen socialt. Att leka med barnen tror vi inger förtroende, att visa att barnens tankar är viktiga och att visa att vi bryr oss om dem. Att de får inflytande över sin dag, i hur deras vistelse på förskolan ska se ut tror vi stärker barnen och deras självkänsla. Knutsdotter, menar att om pedagogen helt utifrån sig själv implementerar en lek är det inte säkert att alla barn nappar och att de leker med inlevelse och finner det lustfyllt (Knutsdotter, 2002). Vi tror att barnen lär sig då de får lära sig på sitt sätt efter sina förmågor och intressen. Alla barn lär sig på olika sätt och det är viktigt att de får uttrycka sig på sitt sätt och den möjligheten får de om de själva får välja hur och när och vad de lär sig. Vi menar att barnen genom leken själva kan välja när de är redo att ta in ny information och de delar ständigt med sig av sina nyvunna kunskaper till sina kompisar eftersom de leker med varandra. Det du själv inte lärt dig eller utforskat, får du reda på eller blir du inspirerad till av din kompis i leken.

Vi menar att man som pedagog genom att ta leken på allvar, det vill säga, att vara lyhörd, observant samt engagerad i barns lek, kan sporra barns utveckling och kunskapande. Om man är engagerad och intresserad, kan man locka barn till lek och därmed sporra deras lärande och utveckling. Det finns olika sätt att delta i barns lek, som vi har redovisat här ovan och vi kan inte säga vilket sätt som är det bästa, det ser troligtvis olika ut från ställe till ställe. Vill man inte vara med i barnens lek själv så kan man fortfarande, genom att observera leken, använda sig av den för att skapa en verksamhet som utgår ifrån barnens intressen och perspektiv. Genom att lyfta fram barnens intressen och inspirera och uppmuntra till lek, tror vi att man som pedagog kan bidra till en verksamhet där alla barn känner sig sedda och bekräftade. Leken är livsviktig för barnen och ett sätt för dem att bearbeta och reflektera över sin tillvaro. Som vuxen och pedagog, har man all anledning att engagera sig i leken och ta den på allvar. Lillemyr skriver att leken har en livsfunktion för barnet. Med hjälp av leken får barn en ökad klarhet i emotionella och sociala problem, vilket gör det lättare för dem att handskas med sådana problem senare i livet (Lillemyr, 2002). Som blivande pedagoger kan denna syn på lek hjälpa oss att utvecklas som pedagoger och vägleda oss till att bli bra lekare och därigenom förhoppningsvis bidra till barns utveckling och kunskapande.

6.4 Rollerna som diskussionsunderlag

För att man som pedagog kontinuerligt ska kunna utveckla sin lekroll, tror vi att man måste vara medveten om vilken roll man för tillfället har i leken och hur delaktig man är. Det kan vara svårt att kritiskt granska sig själv och den rollen som man tror sig ha. Vi anser därför att det är viktigt att, i lärarlaget, diskutera och reflektera kring sin egen roll och delaktighet i

leken. De roller som vi genom vår undersökning tagit fram, kan fungera som ett underlag för att synliggöra vilken roll man som pedagog har och vilka alternativa roller som man kan sträva efter. För att kunna utveckla sin roll som pedagog måste man vara medveten om det förhållningssätt man själv har till lek och lärande och även till barn. Det är dessutom viktigt att få insikt i vilket förhållningssätt de andra pedagogerna har. Genom att rannsaka sig själv och diskutera förhållningssätten till lek, barn och lärande, öppnar det upp för att reflektera kring lekverksamheten, samt till hur man som pedagog kan verka för att höja lekkvaliteten på förskolan. Med lekkvalitet avser vi pedagogens planering och genomförande av lek på förskolan. Vår studie kan också tänkas ge idéer till hur man kan tänkas arbeta med leken som pedagog och ge tankar kring hur man som pedagog vill arbeta med leken för att höja lekkvaliteten på förskolan.

6.5 Kritisk granskning

Vår kartläggning av de olika roller en pedagog kan ta i barnens lek anser vi kan fungera som ett underlag för diskussion kring sin egen lekroll i ett lärarlag. Rollerna kan skifta och pågå parallellt, till exempel kan det vara inspirerande för barnen att pussla eller spela spel. Aktivitetsrollen pågår då parallellt med inspiratörs rollen. Genom att vara medveten om de olika rollerna som man kan ha i barns lek, kan man tänkas reflektera kring sin egen roll och kanske skapa sig en uppfattning om de roller man själv oftast har i samband med barnens lek. Detta kan man sedan diskutera i lärarlaget för att öka lekkvalitén på avdelningen. Vi menar att man bör göra detta för att skapa en verksamhet där barnen blir sedda och bekräftade utefter sina egna intressen, tankar och behov.

Det vi har kunnat utläsa av våra besök är att det existerar vissa roller som pedagoger kan ta i barns lek. Kontexten är den samma på alla förskolor, det vill säga, det är en barngrupp, det finns pedagoger med likvärdig utbildning och målen pedagogerna strävar mot är desamma. Av denna anledning tror vi att rollerna bör förekomma även på andra förskolor än de vi besökte. Vi har dessutom besökt förskolor med olika inriktningar för att kunna utläsa så många roller som möjligt. För att få fram ytterligare roller hade vi kunnat besöka fler förskolor, intervjuat fler pedagoger och haft fler och längre observationer.

Intervjufrågorna vi använde oss av hade eventuellt kunnat vara mer inriktade på de roller vi tog fram vilket hade kunnat ge tydligare svar och hjälpt oss att ytterligare utforma rollerna och var varje pedagog hamnade. Det vill säga, vi hade kunnat ta ut roller innan vi genomförde våra intervjuer och observationer och då anpassat intervjufrågorna till dessa. Däremot hade vi kanske varit låsta till just de rollerna och alltså inte öppna för nya, andra nyanser av rollerna eller andra roller.

6.6 Slutreflektion och erfarenheter för framtiden

Vi kommer snart ut i verksamheten som pedagoger och vi har inspirerats av denna studie. Vi är nu medvetna på ett helt annat sätt, om vilken roll leken spelar för barns kunskapande och utveckling på såväl det sociala som det kognitiva och skapande planet. Vi har dessutom under studiens gång, fått chans att reflektera och diskutera våra egna förhållningssätt till lek, barn och lärande. Vi har också fått inspiration till hur vi kan använda oss av diskussionsunderlag för att analysera våra roller som pedagoger på ett konstruktivt sätt. Genom att kartlägga var vi själva befinner oss, kan vi ta reda på vad för mål vi vill sträva efter i vår yrkesroll och hur vi

kan sträva efter att förbättra lekkvaliteten på vår blivande arbetsplats. Vi vet även hur vi ska söka information för att försöka uppnå dessa mål och att det krävs samspel och reflektion med läraryrket för att uppnå dessa gemensamma mål.

6.7 Fortsatt forskning

Något som skulle kunna tillföra denna studie, skulle vara att göra fler observationer och intervjua fler pedagoger i läraryrket. Eventuellt skulle vi då kunna se fler roller och kanske kunna se fler nyanser i pedagogernas deltagande i barns lek. Det skulle också vara intressant att genomföra en kartläggning på en förskoleavdelning, där samtliga pedagoger blir intervjuade och observationer sker vid fler tillfällen, längre perioder. Det som skulle vara spännande att se om diskussionerna sedan bidrog till en förhöjd lekkvalité på förskolan.

9. Referenslista

Litteratur

Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2002

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid, *"Att lära är nästan som att leka": lek och lärande i förskola och skola*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2007

Knutsdotter Olofsson, Birgitta, *De små mästarna: om den fria lekens pedagogik*, HLS, Stockholm, 2002, tredje upplagan

Lillemyr, Ole Fredrik, *Lek - upplevelse - lärande i förskola och skola*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2002

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj, *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2003

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja, *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2006

Stukát, Staffan, *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Tornberg, Christina, *En öppen barnskola: med lek som metod*, Ekelund, Solna, 1993

Vygotskij, Lev Semenovič, *Fantasi och kreativitet i barndomen*, Daidalos, Göteborg, 1995

Styrdokument

Lpfö98 (www.skolverket.se)

FN:s barnkonvention, 1995, Rädda barnen

Internet

<http://www.codex.vr.se/forskninghumsam.shtml>

http://www.creativo.se/creativo/extern/reggio_emilia.htm

<http://www.goteborg.se>

<http://www.martinaskolan.se/>

<http://waldorferfarenheter.blogspot.com/2006/03/04/3/>

8. *Bilagor*

8.1 Bilaga 1: Intervjufrågor

Vi undersöker lekverksamheten och hur den yttrar sig på förskoleavdelningen. Informera om de etiska aspekter som gäller, anonymitet, vad resultaten kommer att redovisas, rätten att avbryta sitt deltagande m.m.

Uppvärmningsfrågor

1. Vad för yrkestitel har du? (*barnskötare, förskolelärare..*)
2. Hur länge har du arbetat som..?
3. Hur länge har du arbetat på den här förskolan?

Tematiska frågor, öppna frågor

1. När sker lärande i förskolan?
När lär sig barnen i förskolan?

Kan du utveckla det?
Vad anser du att lärande är?

2. Tycker du att barn kan utvecklas och samla kunskaper genom lek? I så fall, hur utvecklas de genom leken och vad för kunskaper kan de få?
3. Planerar ni lekverksamhet? Hur?
4. Vad är viktigast att få med i planeringen? (fri lek-syfte?)
5. Hur genomför ni lekverksamheten?
6. Berätta om någon gång när det har gått riktigt bra som du tycker?
7. Berätta om någon gång när det inte har gått så bra?
8. Brukar du vara med och leka med barnen? Varför / Varför inte?
9. Hur ser en typisk dag ut i barngruppen?
Finns det styrda aktiviteter? (*startar ni pedagoger upp till lek eller annan aktivitet?*)
Hur kan de se ut? (*kan ni beskriva en samling eller styrd lek/aktivitet.*)
Finns det fria aktiviteter? (*där barnen själva styr vilken riktning aktiviteten tar eller hur aktiviteten utformas*)
Hur kan de se ut? (*kan ni beskriva en hur en fri aktivitet kan se ut*)
10. Anser du att man som pedagog kan vara med i leken utan att störa den, eller tycker du att det är bra att pedagoger är med i leken?
11. Känner du att miljön på avdelningen eller rutinerna på avdelningen eller andra faktorer påverkar leken? (*både barnen sinsemellan och pedagogerna med barnen*)
Skulle du vilja leka mer med barnen?
Om någon/några faktorer påverkar leken, är det något du kan eller skulle vilja ändra på?
Hur skulle detta kunna gå till? (*Hur skulle det kunna ändras, hur kan du/ni som pedagoger påverka?*)
12. Använder ni er av leken för att förstärka och utveckla barns utveckling och kunskapande?
Hur kan det se ut?
Observerar ni barnen då eller är ni med barnen och leker?
13. Har ni ett gemensamt uttalat förhållningssätt till lek? (*fri och styrd lek, har ni i lärarlaget t.ex. diskuterat kring lek eller är det bara något som finns med i verksamheten? tar ni för givet att ni ser likadant på lek kanske...*)
Om ni inte har ett gemensamt förhållningssätt till lek, hur ser då du på lek?
14. Kan pedagogen hjälpa barnen genom att delta i leken eller observera leken? I så fall hur och varför tänker du så?
Hur gör ni/du?
Finns det något ytterligare du skulle vilja tillägga innan vi avslutar intervjun?

8.2 Bilaga 2: Observationsschema

1. Beskriv miljön (tidpunkt, plats, ev. omständigheter).
2. Beskriv barngruppen (antal elever, åldrar, kön, olika etniska bakgrunder osv)
3. Vad händer? Vilka aktiviteter pågår?
4. Vem gör vad och när?
5. Vilken roll tar pedagogerna? (Vad gör pedagogerna? Var är pedagogerna? Vad gör pedagogerna i leken? Hur samspelar pedagogerna med barnen, dialog och bemötande?)
6. Varaktivitet, hur länge pågår aktiviteten eller händelsen?
7. Frekvens, hur länge pågår händelsen eller aktiviteten?
8. Beskrivning i kronologisk ordning?
9. Egna reflektioner eller tolkningar.
10. Oklarheter i situationer.
11. Citat
12. Bortfall / Validitet (begränsningar, kritiska synpunkter på observationstillfället)

Fråga till pedagogen efter observationen:

Hur tänkte du när du tog den rollen som du tog? (*När du gjorde som du gjorde*)